

meduLINSKI mLINovi

Općina Medulin

2016.

Medulinski malin na vitar nije samo spoj vjetra i žrnja za žito. Ovaj višestoljetni čuvar medulinskog porta poveznica je romantičnih vremena, u kojima su naši stari žuljevitim rukama stvarali kruh svoj svagdašnji, i današnjih dana, u kojima mi, nasljednici težaka i mlinara, lokomotivu turističkog razvoja vodimo u smjeru očuvanja tradicije, ponosni i gordi na kulturni identitet i korijene koje nosimo u srcu.

I ne samo to, malin je uspio povezati sve generacije općine. Prekrasno je vidjeti koliko je priča, slikovnica, crteža i plesnih točki proizašlo na temu vjetrenjače u režiji naših mališana iz Dječjeg vrtića «Medulin». Osim toga, bitno je naglasiti da su na temu medulinske vjetrenjače učenici medulinske osnovne škole osvojili nagradu na državnom natjecanju iz matematike. Učenički je projekt briljantno prezentiran na projektnom danu Škole, na oduševljenje, učitelja, roditelja i uzvanika.

Mario Rosandić

Osim djece, u revitalizaciju vjetrenjače uključio se veliki broj entuzijasta na čelu s neizostavnom Manuelom, koja cijeloj priči oko medulinskog malina daje šugo, vizualni identitet, turističku promociju, a sve s ciljem očuvanja prebogate kulturne baštine.

Generacijski krug zatvara Mario Klarić, koji je brojnim tekstovima o medulinskim vjetrenjačama godinama poticao žar težnje Medulinaca za obnovom malina na vitar, koji se ovom prilikom razbuktao u najpozitivnijem mogućem smislu.

Posebnu ulogu u revitalizaciji vjetrenjače imali su i ronioci, odnosno sve izvedenice Plivačkog društva «Mladost», na čelu s našim Luciom, koji su godinama brinuli o «Kuli» koristeći je za potrebe kluba, čime su je neupitno spasili od potpune devastacije.

Vjetrenjača predstavlja sinergiju lokalne i državne razine vlasti, s obzirom da se i Ministarstvo turizma RH izdašno uključilo u projekt, što bez našeg Darka zasigurno ne bi bilo moguće.

Velika je simbolika u ovoj maloj kuli s jadrina na vitar. Ona nam govori da ukoliko svi zajedno okrenemo jedra uz povoljni vitar, samo nam je horizont granica. I baš san kuntenat, jer sam, više nego ikad, siguran da plovimo u pravom smjeru.

Goran Buić
Načelnik Općine Medulin

Sadržaj

Andrej Bader

Mlinovi u labirintu vremena.....	7
Kašteja obzidana sjenama.....	18
Mlinovi na paru.....	28
Malini na vitar.....	36

Mirjana Siladić, Andrej Bader

Pokušaj izgradnje trgovačke luke u Medulinu	46
---	----

Andrej Bader

Motorni mlinovi.....	53
Zavjet svetoj Nježi.....	56

Branko Orbanić

Vjetar, mlinar i Medulin.....	84
-------------------------------	----

Nalaz podloška tijeska - snimio Lucio Lorencin

Mlinovi u labiritnu vremena

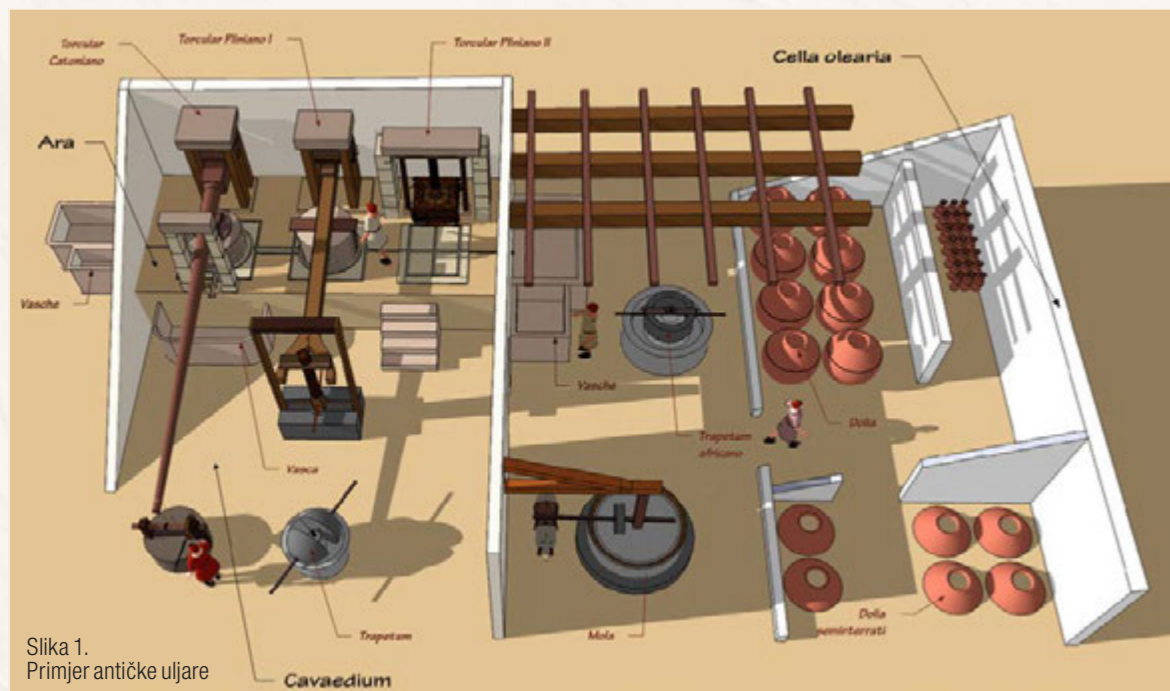
Za nas danas ovakva dostignuća, ovakvi spomenici kulture, ne znače samo određeni, originalni i specifičan stvaralački izraz prošlosti, koji je mrtav i koji predstavlja samo jednu određenu historijsku vrijednost, više ili manje očuvanu i dostojnu zaštite. Ta dostignuća nikad nisu nastajala slučajno, nego su se uvijek stvarala i razvijala kao duboko uvjetovane i razložne spoznaje i ostvarenja – odgovarajuće i svojstvene potrebama sadržaja i načina života čovjeka, kao i uvjetima koje su diktirali podneblje, klima i tlo na kojem se taj život odvijao. Iskustva i tradicije, kao i sve njihove vrijednosti, ukorijenjene i izrasle na takvim tradicijama, nikad ne mogu postati i ostati samo neki historijski petrefakt. One gotovo uvijek u sebi sadrže izvjesne latentne sposobnosti i mogućnosti za svoj dalji razvitak, te time mogu postati i podstrek i inspiracija i suvremenim stvaraocima.

Narod gradi na ogojjenom krasu, Aleksandar Freudenreich

Kako osvijetliti vrijeme čiji su izvori proturječni, magloviti i ponekad zaista tajanstveni? Kako pisati o bezimenim Krukama koje su klesale i gradile medulinske mlinove? I kao u pravom labirintu imamo osjećaj da se, dok tražimo izlaz (u ovom slučaju istinu), zapravo od nje udaljavamo i ponekad tek kad napravimo korak unatrag puno zornije vidimo čitavu sliku. Priča o medulinskim mlinovima nije samo povijest *malina na vitar*. Žal za prošlim vremenima skriva podjednako zanimljive i starije priče o gospodarstvu i proizvodnji u Medulinu od antike do konca 19. stoljeća.

Etnološki razvitak ljudskog djelovanja ima svoje korijene u prapovijesnim i antičkim vremenima. Drevna tehnika i mehanizacija čuvaju u sebi zametke suvremene industrijske tehnologije, i to ne samo kao odraz stoljetnih borbi za bolji život nego i kao nastojanje za svladavanjem prirodnih sila, a s ciljem unapređivanja općeg blagostanja. Tako se, primjerice, mlinovi i tijeskovi za ulje i vino nisu mijenjali stoljećima. Godine 2013. otkriveni su ostaci antičke uljare na otoku Fineri: dva obrađena kamena bloka tijeska, te mlinski kamen koji je služio za

drobljenje maslina. Još je starije otkriće mlinskog kamena s četvrtastom rupom u zaljevu Bijeca u siječnju 1980. godine^[1], te pronalazak ovećeg mlinskog kamena uz obalu Vižule.^[2] No, nije samo riječ o izdvojenim artefaktima. Na postojanje arheološkog nalazišta u podmorju uvale Bijeca ukazala je udruga Eko more i predsjednik Ronilačkog saveza Istarske županije Lucio Lorencin.^[3] Provedeno arheološko istraživanje ustvrdilo je kako je na području današnje uvale postojao antički gospodarski kompleks s ribnjakom, kanalima za dovod i odvod vode, solanom te je otkriveno više od 2000 drvenih pilona. Na južnom dijelu uvale, utvrđeno je postojanje zidanog objekta, dok je u navedenom području otkriveno osam komada mlinskih kamena kružnog oblika. Navedeni nalazi upućuju na postojanje antičke uljare za proizvodnju maslinovog ulja (slika 1. i 2.).^[4]

Slika 1.
Primjer antičke uljare

1] Matijašić, Robert. *Gospodarstvo antičke Istre*, Žakan Juri, Pula 1998., str. 163.

2] Jurišić, Mario. «Podmorska arheološka istraživanja na Vižuli-pokretni nalazi», *Histria Antiqua* 14, Pula 2006., str. 303.

3] Koncani Uhač, Ida. *Uvala Bijeca kod Medulina. Izvještaj o podmorskom arheološkom istraživanju u 2015.*,

Arheološki muzej Istre, Pula 2015., str. 2.

4] Isto, str. 37.

Slika 2. - Dva mlinska kamena u podmorju Bijece - snimio Lucio Lorencin

U primorskim kućama dugo se zadržao ručni žrvanj za žito te torač (kamenica koja se ručno okretala) za masline. Žrvanj se sastojao od dva okrugla kamena. Gornji se kamen okretao ručno koristeći se drvenom polugom koja je bila utaknuta u prsten na rubu i pričvršćena odozgo (slika 3. i 4.).

Slika 3. - Ručni žrvanj u seoskoj kući – preuzeto iz knjige *Narod gradi na ogoljenom krasu*, A. Freudenreich

Slika 4. - SKPU 21/293

Mlinovi na vjetar, poput mlinova na vodu, tekovina su kulturne i tehničke baštine antike, no Rimljani nisu (premda upoznati s načelom rada vjetrenjače) koristili taj vid energije, već isključivo vodenice ili mlinove u kojima se koristila ljudska ili stočna snaga.^[5] Poslije dugog razdoblja zanemarenosti vjetrenjača se napokon razvila u islamskom svijetu u 9. stoljeću, a njen razvoj potaknula je potreba za mljevenjem žita u krajevima gdje nema rijeka koje bi bile izvor energije. Na graničnom području između Perzije i Afganistana izgrađene su vjetrenjače od opeke u kojima je osovina s jedrima bila postavljena vertikalno. Okrugli otvori pojačavali su snagu vjetra i usmjeravali ga prema jedrima.^[6] Te vjetrenjače pokretale su mlinove u kojima se mljelo pšenicu i ječam, no koristilo ih se i za pokretanje crpki za vodu (slika 5).

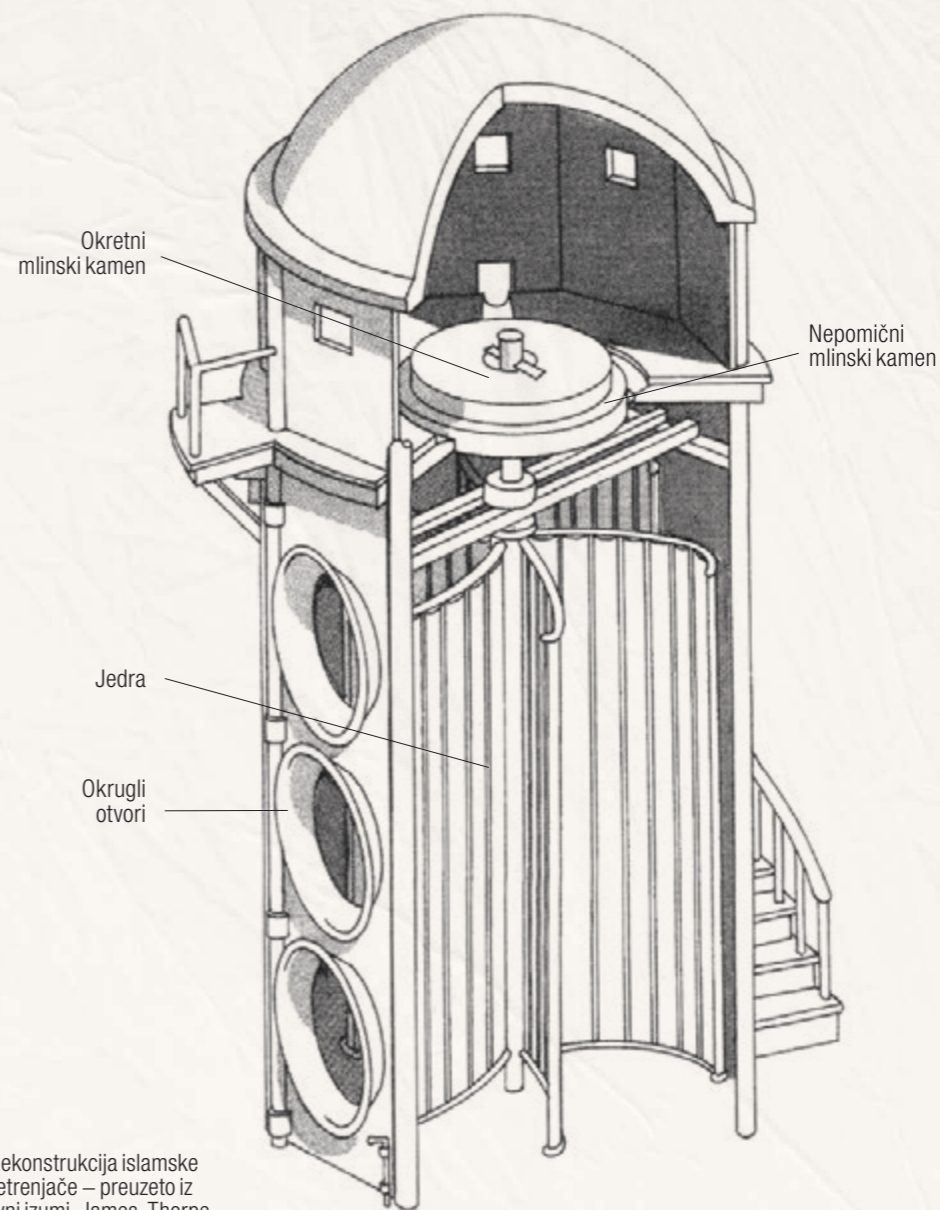
Dani Celija

Pšenica

5] James Peter, Thorpe Nick. *Drevni izumi*, Mozaik knjiga, Zagreb 2007., str. 392.

6] Isto.

Slika 5. - Rekonstrukcija islamske okomite vjetrenjače – preuzeto iz knjige *Drevni izumi*, James, Thorpe

Prvi europski povijesni izvori o vjetrenjačama su srednjovjekovni. Tako se spominju u Francuskoj 1105., a u Veneciji 1332. godine.^[7] Jedan od prvih crteža zapadnjačke vjetrenjače naslikan je u Engleskoj oko 1250. godine za Aristotelovu *Meteorologiku*. Vjetrenjače su trebale stalni izvor energije, no problem je bio u tome što vjetar često mijenja smjer. Što učiniti da krila vjetrenjače budu uvijek okrenuta prema vjetru? Jedno od najstarijih rješenja bio je izum vjetrenjače koja je počivala na okomitoj osovini. Mlinar je okretao mlin na okomitoj drvenoj osovini pa se tako čitava zgrada okretala i postavljala prema vjetru (slika 6).^[8] No vjetrenjače na drvenim

Slika 6. - Jedna od najstarijih slika zapadnjačke vjetrenjače naslikana u Engleskoj oko 1250. godine - preuzeto iz knjige Drevni izumi, James, Thorpe

7] Jurić, Ivan. *Gospodarski razvoj luke i trgovišta Metković 1850.-1918.*, Matica Hrvatska Ploče, Metković 2000., str. 224.

8] James, Thorpe. *Drevni izumi*, str. 394.

osovinama imale su i jednu manu, naime nisu mogle biti naročito velike. Stoga su graditelji vjetrenjača došli na ideju da naprave vjetrenjaču kod koje se ne bi okretao čitav toranj, nego samo krov. U Francuskoj je oko 1300. godine razvijen zidani kružni toranj s drvenom rotacionom «kapom» koja se mogla pomicati prema smjeru vjetra.^[9]

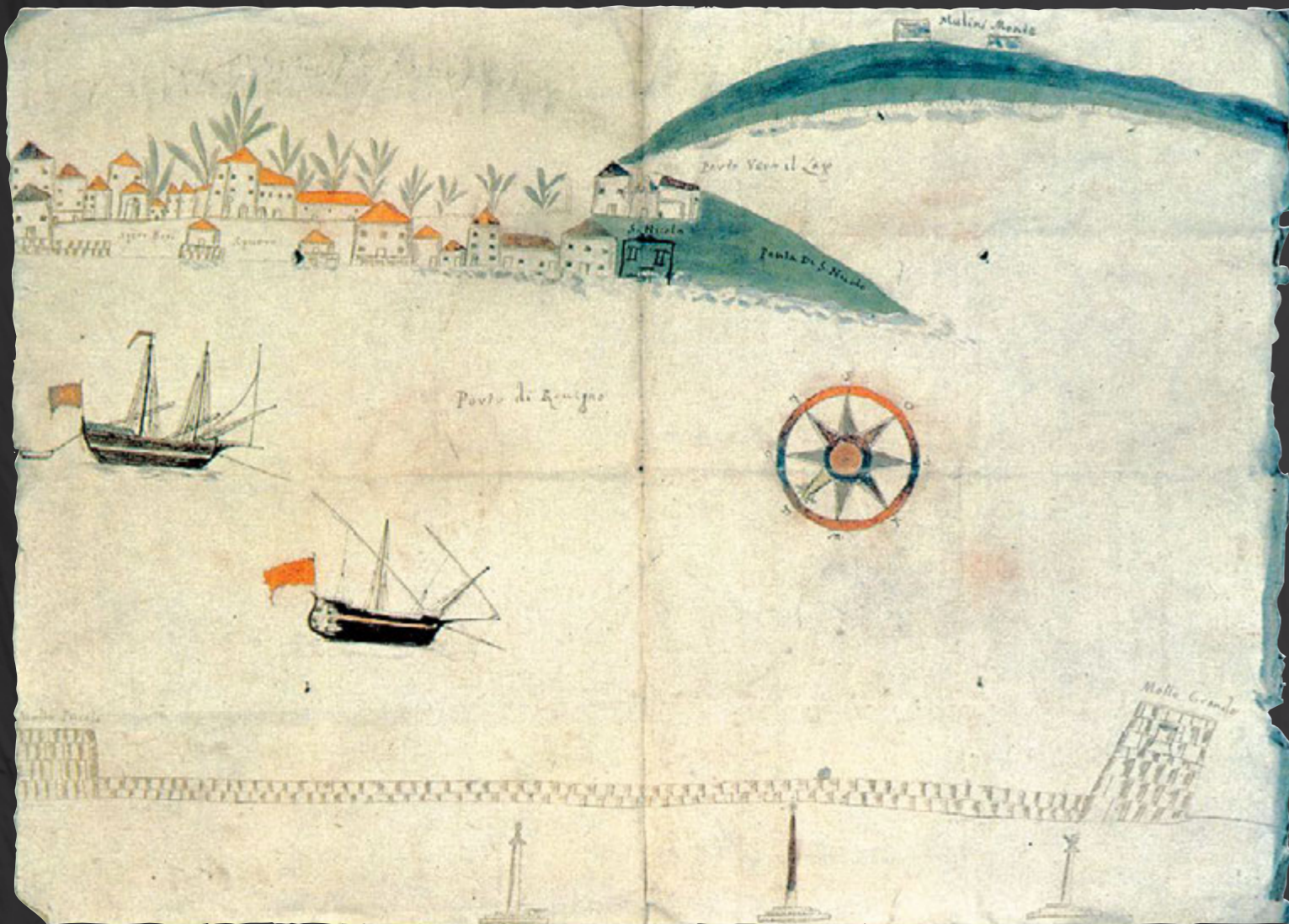
Nije poznato kada se vjetrenjače javljaju na hrvatskim prostorima, no najstariji njihov spomen datira iz 1583. godine kada je rašporski kapetan i providur Malipiero predložio podizanje u Puli «nekoliko pekarnica koje bi proizvodile dvopek. Pogodan prostor, živi izvor koji je davao dovoljnu količinu vode, obližnje šume bogate drvom, zemlja koja obiluje vrsnom pšenicom, postojanje vodenog mlina koji crpi vodu iz izvora, te vjetrenjača na kuli Kaštela omogućavali su mljevenje koje god količine žita i pravljenje dvopeka po cijeni koja bi za trećinu bila niža od cijene dvopeka u Veneciji.»^[10]

Rovinjski toponim Monte Mulini otkriva nam da su na tom brežuljku bile vjetrenjače (slika 7.), dok na temelju mape Francesca Tensinija iz 1619. godine znamo da je u pulskom zaljevu Vallelunga postojala napuštena vodenica (slika 8).

Oskudna znanstvena istraživanja zabilježila su postojanje vjetrenjača na istočnojadranskoj obali i otocima tijekom naredna dva stoljeća, da bi gradnja dosegla vrhunac tijekom 19. stoljeća.

9] Karač, Zlatko; Žunić, Alen. «Arhitektura dalmatinskih i primorskih vjetrenjača: Memento nestaloj tradicijskoj baštini», *Međunarodni znanstveni interdisciplinarni simpozij: Hrvatska folklorna i etnografska baština u svjetlu dubrovačke, svjetske i turističke sadašnjosti*, Dubrovnik 2011.

10] Benussi, Bernardo. *Povijest Pule u svjetlu municipalnih ustanova do 1918. godine*, Žakan Juri, Pula 2002., str. 357.

Slika 7. - Veduta Rovinja na kojoj su ucrtani mlinovi na brdu Monte Mulini - autor Campitelli Iseppo 17.3.1749. – preuzeto iz knjige Aspetti storico-urbani nell' Istria veneta (Dai disegni dell' Archivio di Stato di Venezia) - Marino Budicin

Slika 8. - Veduta Pule 1619., krajnje gore lijevo (G) ucrtana je napuštena, ruševna vodenica – autor Francesco Tensini – Biblioteca Comunale di Treviso

Interesantna je i vrijedna spomena pučka predaja koja svjedoči o tome da je veliki broj obitelji iz okolice Šibenika i obližnjih mu otoka preseljen u Medulin deset godina nakon zadnje kuge (koja je bila 1632. godine). Ukrcali su se u brodove sa čitavom svojom imovinom i stokom te su iskrcani u *Porto Castellu*.

Tijekom 17. stoljeća obnovljen je gospodarski život u Medulinu o čemu svjedoči Prospero Petronio dotičući se i starog medulinskog kaštela 1681. godine. «*Dvije milje udaljena prema sjeveru nalazi se Luka Medulin, čudesno mjesto na čijoj se drugoj obali vide ostaci staroga medulinskoga kaštela s lukom sposobnom da primi velike i male lađe, a nasuprot njoj, šest milja u Kvarnerskome zaljevu, protežu se dva otoka. Na stršećemu rtu medulinske luke, nalik na još jedan otok, uzdiže se Novi Medulin, sada sveden na mali obzidani burg od 50 ognjišta s kulom koji nekad bijaše značajno mjesto, dobro naseljeno srčanim svijetom, jednako djelatnim na zemlji kao i na moru, gdje se, primjerice, po navadi bavio gusarstvom iskazujući takvu lukavost, odvažnost i drzovitost da je Coppo došao na namisao da se tu nalazila antička Mutila koju srušiše Rimljani*».^[13]

Ekonomska, ali i zdravstvena stvarnost ovisila je o brojnim političkim, kulturnim, etničkim, ali i ekonomskim različitostima koje su se odvijale u svakidašnjem životu na području austrijske i mletačke Istre. Nakon posljednje epidemije kuge 1632. godine, u Puli se 1640. godine javlja velika epidemija dizenterije (*mal di flusso*). Zarazne bolesti ne ostavljaju samo izravne posljedice (visoka smrtnost), već i posredne štete, poput usporavanja trgovine ili smanjenja proizvodnje. Tijekom 17. stoljeća odlukom mletačkog Senata osnivaju se zdravstveno-karitativne ustanove (lazareti) te sanitarno-carinski sustavi koji su osobito bili vezani uz pograničnu komunikaciju: prevencija širenja zaraze osiguravala se sanitarnim stražarnicama, kućicama - *caselli di sanità*.

Tako je odlukom mletačkog Senata 1690. godine na otoku Veruda osnovan hospicij i sanitarna kućica (slika 11), dok je Zdravstveni ured (*Ufficio di Sanità*) postojao u Puli.^[14]

Duž istarske obale postojale su sanitarne stražarnice ili kule u Poreču, Rovinju, Medulinu i Rapcu.^[15] Koncem 18. stoljeća generalni providur Furlanije Alvisa Mocenigo imenovan je sanitarnim zastupnikom te je u cilju preustroja sanitarnih stražarnica na području Istre i Kvarnera pozvao u listopadu 1783. godine kapetana Gabrijela Rivanelija radi zaštite od epidemija koje su se širile Dalmacijom. Sanitetski i obrambeno-obalni zaštitni pojas postavljen je od Rovinja do austrijske granice na istočnoj istarskoj obali, ukupno 90 stražarnica. Rivaneliju su na raspolaganju bili svi kadrovi regularne vojske, časnici, dočasnici, talijanski pješaci, černide (pomoćne

Slika 11. - Otok Veruda 1619. - autor Francesco Tensini – Biblioteca Comunale di Treviso

13] Isto. str. 103.

14] Bertoša, Miroslav. «Otok Veruda-hospicij i stražarnica koncem XVIII. stoljeća», Istarska danica 2009, Pazin 2008., str. 100.

15] Rivanelli, n. dj., str. 3.

vojne postrojbe sastavljene od domaćega stanovništva), teritorijalno-seoske jedinice, konjički odredi i manji jedrenjaci koji su plovili duž istarske obale. U sanitarnim uredima i kućicama nadgledalo se i sprječavalo nasilno uplovljavanje brodova u luke, izdavale su se zdravstvene propusnice i plovidbene dozvole. Rivaneli je nakon 14 mjeseci službe objavio knjigu u kojoj je sažeo svoj rad te ostavio vrlo indikativne podatke o Banjolama, Premanturi i Medulinu.

Samo mjesec dana nakon stupanja na dužnost, 4. studenog 1783. godine, Rivaneli podnosi prvo izvješće. Zapovjedništvo medulinskog zdravstvenog ureda nalazilo se «na ulazu u Medulin na mjestu pod imenom Castello, sagrađeno uz okruglu kulu na poluotoku».^[16] Sanitarne kućice pod medulinskom nadležnošću izgrađene su na Marleri (sa tri seoska stražara), uvali Kuje (jedan dočasnik, jedan talijanski pješak, dvojica pripadnika černida i jedan seoski stražar), Punt di Santo Stefano (tri seoska stražara), uvali Malagatta (jedan talijanski pješak i trojica seoskih stražara) i uvali Budava (po jedan dočasnik, bubnjar, talijanski pješak, černida i dvojica seoskih stražara). Sanitarne kućice koje su bile na izdvojenim i isturenim pozicijama izgrađene su od suhozida čiji je krov bio pokriven šibljem, a mogle su primiti do šest osoba.^[17]

Nakon hospicija i stražarnice na otoku Veruda u kojoj je bilo jedanaest vojnika, Medulin je sa osam službenih osoba činio najmnogoljudniji zdravstveni i sigurnosni ured na čitavoj istarskoj obali (jedan časnik – Pietro Travesi, dvojica talijanskih pješaka, dvojica pripadnika černida i trojica seoskih stražara). Dotadašnji zdravstveni ured koji se nalazio uz okruglu kulu na ulazu u medulinsku luku trebalo je obnoviti jer zgrada nije imala krova.^[18] No pitanje koje se odmah nameće je – o kakvoj je okrugloj kuli riječ? Možemo pretpostaviti da je imala sličnu ulogu kao i pulski Orlandov toranj (Torre d'Orlando – Torre della guardia) na Stoji. Mogla je biti svjetionik i promatračnica na istaknutom dijelu poluotoka Kašteja ili pak kula nekadašnjeg kaštela. Mletački arhitekt Francesco Tensini (1581.-1638.) izradio je 1619. godine kartu Medulinskog zaljeva na kojoj je na području Castella (današnjih mlinova vjetrenjača) objekt, te zgrada na području Mandrača (slika 12).

Slika 12. - Medulinski zaljev 1619. - autor Francesco Tensini – Biblioteca Comunale di Treviso

16] Isto. str. 10.

17] Isto. str. 3.

18] Isto. str. 35.

Kapetan Gabriel Rivaneli u svojoj je knjizi objavio kartu istarske obale sa svim lukama i sanitetskim kućicama (slika br. 13.). Kuriozitet je da «medulinska morska vrata» nasuprot Punte Kašteje kontrolira sanitetska stražarnica na Muntama (na karti br. 37.), dok se medulinska *Sanità* nalazi nasuprot uvale Runke (na karti br. 38). Na crtežu u samoj medulinskoj luci iza velikog mola (mula) upisana je riječ *Magazzino*, riječ je o velikom župnom skladištu za žito, ulje i soljenu ribu.

Slika 13. - Topografska karta iz 1783. koju je nacrtao kapetan Gabriel Rivaneli

Tijekom mletačke vladavine u Porto Castellu sidrili su se brodovi koji su plovili za Veneciju (Binece medulinski). Mještani Medulina odlazili su na put prvenstveno zbog prekomorske trgovine. Vrhunac trgovačko-pomorske djelatnosti odvijao se na tamošnjoj rivi (*Riva degli Schiavoni*) gdje su prodavali maslinovo ulje, vino, pršut, kobasice, usoljeno meso, ribu, ugljen, vunu, fraške. A kupovalo se zlatni i srebrni nakit, svilu, konac od pamuka za plesti bijele čarape, obuću (žene su kupovale gondolete plitke cipele), *pano* za na modrne (fino vuneno sukno u bojama), petrolej, šibice. Dok su Medulinci bili u Veneciji noćili su u «lokandama Danieli na Rivi degli Schiavoni» prenočištima, svratištima koje su ujedno bile gostionice. Plativši dobili bi «pajaricu (slamaricu) i ponjavu» i spavali su u dugim prostorijama obučeni.^[19]

Praksa nadgledanja frekventnih morskih prolaza putem sanitarnih kordona sa stražarnicama nastavlja se i uspostavom austrijske vladavine u Istri. Tako je zdravstveni službenik u Medulinu od 1819. do 1846. godine Mate Zuccon, dok je stražar bio Ivan Radošević.^[20] Obojica su imali dvorogi «napoleonov» šešir s velikim slovom S na sredini.^[21]

Pomorski peljari s početka 19. stoljeća ne propuštaju navesti kako je dobro sidrište u uvali *Porto Castello*, dugačkoj 150 metara. Danas je taj toponim iščeznuo i tijekom vremena zamijenjen je nazivom Puntica. Godine 1821. pisac pomorskog vodiča navodi kako se na ulazu u medulinsku luku nalazi mali kaštel koji nalikuje na vjetrenjaču «un piccolo Castello, rasomigliante ad un Molino da vento».^[22] Nautički peljar iz 1830. godine opisuje kako se prije sidrenja u malom Porto Castellu s desne strane na početku poluotoka nalazi razrušena stražarska kućica.^[23] Vodič i priručnik iz 1834. godine opisuje kako je luka Porto Castello nasuprot uvale Runke, a ime je dobila po razrušenom kaštelu koji se nalazi u neposrednoj blizini.^[24]

Kada ne postoje čvrsti dokazi, razumne pretpostavke su neminovne i neophodne. Slijedom analize postojećih povijesnih izvora možemo zaključiti sljedeće: Tijekom srednjeg vijeka napuštena i razrušena mala utvrda nasuprot poluotoka Vižule koristi se kao sanitarni ured, osmatračnica za sve one koji uplovljavaju u medulinsku luku, Pomorski zaljev, te Runke. Morska uvala i luka – *Porto Castello* ostaje stoljećima sigurno i preporučljivo sidrište. Okrugla kula uz koju se gradi obnovljeni zdravstveni ured 1783. godine najvjerojatnije je današnji drugi mlin koji

19] Pisani zapis Ivica Grakalića

20] *Schematismo Dell' Imperiale Regio Litorale Austriaco-Illirico*, Eredi Coletti, Trst 1819., str. 87.

21] Pisani zapis Pere Cukona-Blažičeva.

22] Bassi, Domenico Giovanni. *Costiere Del Mare Adriatico, Ovvero Descrizione Di Tutti Li Porti, Rade, Baje, Isole, ec.*, 1821., 27.

23] Marieni, Giacomo. *Portolano Del Mare Adriatico Compilato Sotto La Direzione Dell'Istituto Geografico Militare Dell' I. R. Stato Maggiore Generale, Dall' Imperiale Regia Stamperia*, Milano 1830., str. 67.

24] *Corografia dell' Italia*, Fontana, Milano 1834., str. 420.

se nalazi u sklopu turističkog autokampa. Premda se kaštel nalazio na samom početku poluotoka, postojale su istaknute osmatračnice o kojima nam svjedoči kapetan Rivanelli i pomorski peljar iz 1830. godine. S kule se široko i dobro kontrolirao akvatorij Medulinskog zaljeva, te nadgledao potencijalno opasan prostor Kvarnera (budući da se neprijatelj nije očekivao s područja zapada). Sanitarni sustav Medulina nastavlja sa svojim radom i uspostavom austrijske vlasti 1813. godine. Do sredine 19. stoljeća pregled i izdavanje plovidbenih dozvola obavljao se u *Porto Castellu* nakon čega se uspostavlja sanitarno-carinski sustav na području današnje Finance (slika 14), dok nekadašnja najfrekventnija medulinska lučica ne gubi svoju važnost, već postaje nezaobilazna gospodarska luka braće Pošić koji će sedamdesetih godina izgraditi znamenite vjetrenjače i mlin na paru.

Slika 14. - Finance – iz zbirke Andreja Badera

Mlinovi na paru

Izvori za gospodarsku povijest srednjovjekovlja u malim sredinama vrlo često su u suodnosu s jednim podsmjerom institucionalizirane historiografije – poviješću svakodnevice. Nažalost, ne postoje izvori koji su stavljali naglasak na individualne živote i događaje, ali postoje zapisnici o porezima ili pak postoje povijesni podaci koji dokumentiraju ekscelentne situacije. Takvi izvori nužno sa sobom nose opasnost od reduciranja prošle zbilje, no oni su iznimno značajni jer pomažu donošenju općenitijih zaključaka nadilazeći/sintetizirajući fragmentiranu i reduciranu povijesnu zbilju.

Prema postojećim podacima prvo spominjanje mlina u Medulinu vezano je uz labinsku plemićku obitelj Scampicchio koja je u 17. stoljeću imala posjede i uljara u ovom mjestu. Labinska obitelj se 1671. – 1672. godine sporila sa zakupcem uljare zbog neizvršene isporuke maslinovog ulja na ime zakupnine. Obitelj Scampicchio imala je u posjedu palače i zgrade u Labinu, Motovunu i Puli, mlinove na Raši i njenim pritokama te solane u Kopru.^[25]

Koncem 18. stoljeća iz podataka o kolonima koji su naseljavali imanja bogatih mještana i obrađivali njihovu zemlju, ili pak radili u drugoj uslužnoj djelatnosti, saznajemo da su Jure Korenić iz Premanture i Josip Kirac iz Medulina radili u mlinu Domenica de Morija. Mlin je bio pod crkvenom nadležnosti Pulske biskupije.^[26] To je posebno indikativan podatak jer nam osim toponima poput *Biškupija* ili *Isola di Vescovo* (Vižula) i ostali povijesni izvori ukazuju da je na području današnje općine Medulin bio razmjerno veliki broj posjeda koji su pripadali biskupiji (Šćuza) ili pak samostanu sv. Teodora (na području Ribole). Kao precrtan posjednik poluotoka Kašteje još se razabire u katastru iz 1874. Porečko-pulska biskupija (slika 9.). Vlasnik mlina Domenico de Mori sigurno je bio u srodstvu s tadašnjim medulinskim župnikom Pietrom de Morijem.^[27]

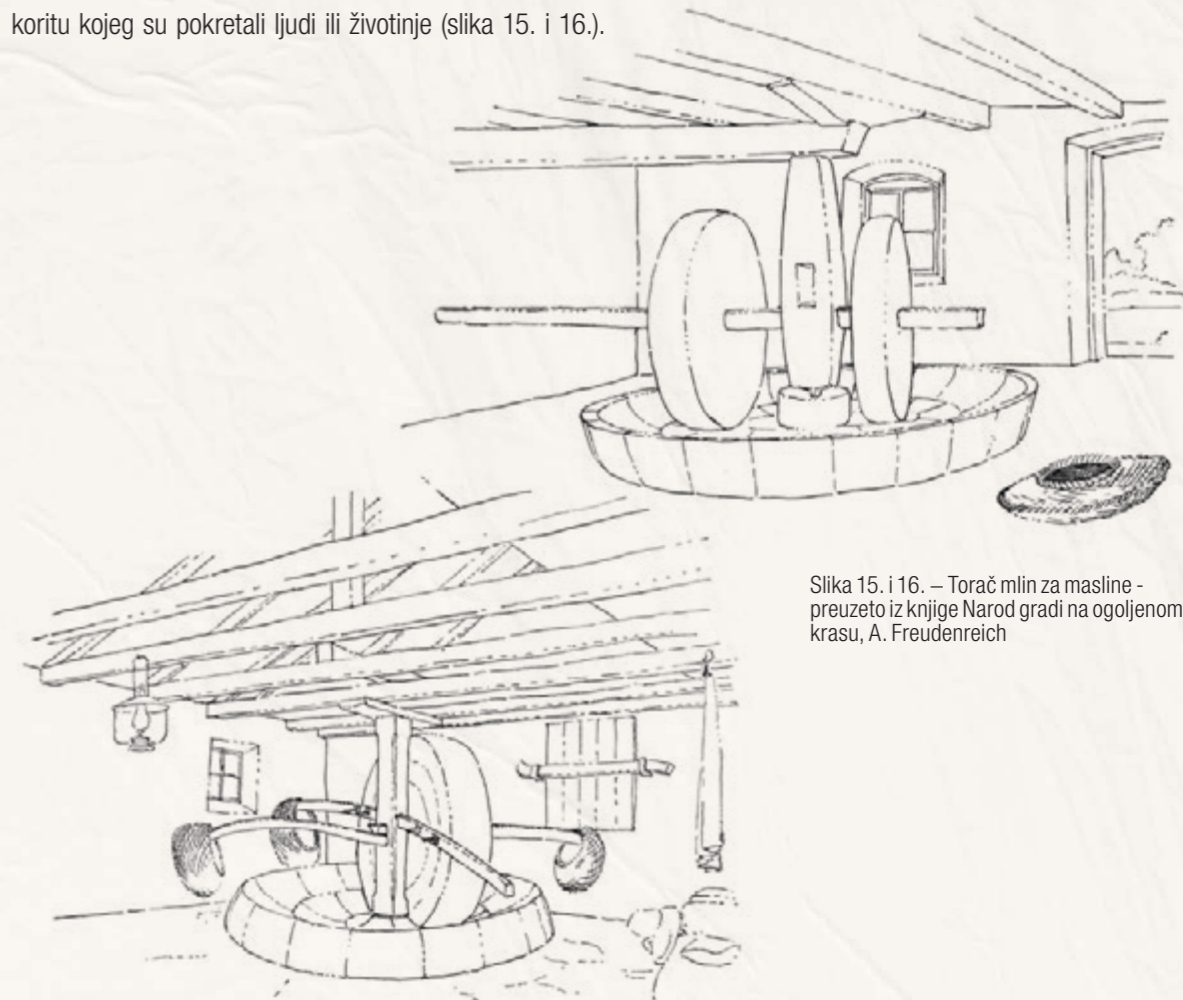
Gdje su se medulinski mlinovi nalazili ostaje nepoznanica, no vrlo brzo nakon propasti Mletačke Republike i povratka Austrije 1813. godine, njena su nadležna tijela nastojala dobiti pregled sveukupnih društveno-gospodarskih prilika i odnosa na području Istre. U tu svrhu nastali su 1816. godine popisi za bujski, pulski

25] Zakošek, Boris. «Analitički inventar arhivskog fonda Obitelji Scampicchio (Labin, Motovun, Svetvinčenat) 1447., 1878., 1882., 1903.», Pazin: Povijesni arhiv Pazin, 1994., str. 209.

26] Bertoša, Slaven. «Novovjekovne migracije», *Monografija općine Medulin*, Medulin 2013., str. 150.

27] Isto, str. 146.

i vodnjanski kotar. Znakovito je kako je, prema tom popisu na području pulskog kotara postojalo šest uljara (u Puli, Fažani, Peroju, Galižani, Šišanu i Medulinu). Medulinska uljara pripadala je veleposjedniku Francescu Bradamanteu iz Vodnjana. U njenom pogonu radilo je šest zaposlenika.^[28] Budući da je riječ o mlinu, govorimo o velikom uređaju zvanom torač, koji se sastojao od dva ili jednog osovljenog kamena, u kamenom kružnom koritu kojeg su pokretali ljudi ili životinje (slika 15. i 16.).

Slika 15. i 16. – Torac mlin za masline - preuzeto iz knjige *Narod gradi na ogoljenom krasu*, A. Freudenreich

28] Bader, Andrej. «Medulinsko društvo za štednju i zajmove», Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa *Istarsko gospodarstvo jučer i sutra*, Državni arhiv u Pazinu, Pazin 2015., str. 47.

Slika 17. – Mlin u uvali Blaz - SKPUA/17

godine i od samih početaka neumorno radi na boljitku i samodostatnosti zajednice. Interesantan je podatak da 1842. godine Legović traži stručno mišljenje od Kotarskog kapetanata o podizanju vodenice u Medulinu

29] Bertoša, Miroslav. «Stoljeća Medulina», str. 113.

Razlozi zbog kojih vodnjanski veleposjednik gradi uljaru u Medulinu su vjerojatno gospodarski i geografski. Prema postojećim podacima^[29] Medulin je 1846. godine pod maslinicima i oranicama imao pet hektara zemljišta iz čega možemo zaključiti kako je maslinarstvo bilo relativno razvijena gospodarska grana u mjestu tijekom prve polovine 19. stoljeća. Prema prirodi geografskog položaja Medulina i njegovog okružja veliki se dio trgovine i prometa obavljao morskim putovima. S obzirom na to, moguće je da su maslinari s kvarnerskih otoka prevozili urod na preradu u Medulin. Sigurno je važna i činjenica da su propašću Mletačke Republike te stagnacijom u pomorskom prometu uvjeti za sigurnost plovidbe vrlo nazadovali. Privremeni svjetionik na Poreru podignut je tek 1833. godine pa je razborito gospodarske aktivnosti voditi iz Medulinskog zaljeva.

Devetnaesto stoljeće u Medulinu obilježeno je pastoralnom službom župnika Andrije Legovića (27.10.1808.-20.4.1893.). Župu preuzima 1834.

o vlastitom trošku. U odgovoru koji je uslijedio kapetanat se pohvalno izrazio o župnikovoj samoinicijativi, no ukazali su kako ne postoje prirodni preduvjeti da bi u Medulinu postojala vodenica. U nastavku pisma spominje se kako je upravo u tijeku gradnja vodenice u pulskom zaljevu, u uvali Fontana (izvor vode Karolina) po uzoru na mlinove u uvali Blaz (slika 17. i 18.).

Slika 18. – Unutrašnjost mlina u uvali Blaz – iz zbirke Ivana Bogavčića

Koliko god nam se iz današnje perspektive Legovićeva ideja činila bizarnom, ne treba zaboraviti da je Medulin izrazito bogat pitkom vodom. Godine 1846. u Medulinu je popisano 523 stanovnika, što ukazuje da je sigurno bilo manje pučeva (bunara) iz kojih su mještani crpili vodu te je samim time više vode stizalo do mora. Isto tako bilo je i više velikih izvora koji su s vremenom zatrpani. Tako je 25. srpnja 1904. godine zabilježeno zatvaranje bunara Munida i izvora Molini vecchi na Mandraču. Zbog ove odluke zdravstvene inspekcije u Medulinu je izbila prava pobuna u kojoj je sudjelovalo 800 mještana a koju su predvodili Nikola Radošević, Ivan Radošević – Makiništa (36 godina), Mate Lorencin (40 godina), Josip Tomašić (17 godina), Josip Kirac (45 godina), Miho Radošević (64 godine), Ivan Privrat (30 godina), Ivan Zuccon (38 godina), Luka Lorencin (46 godina) i Ivan Lorencin (72 godine). Doktoru Mauru Gioseffiju, koji je donio odluku o zatvaranju izvora i njegovim zaposlenicima, prijetilo se smrću u slučaju da svoju nakanu pokušaju provesti u djelo. Zdravstveni djelatnici u pratnji policije pokušali su zatvoriti bunare, ali su ih mještani zasuli kamenjem.^[30] Nakon intervencije policije vođe pobune su odvedene u zatvor. Ivan Radošević – Makiništa osuđen je na deset dana zatvora, Nikola Radošević dvanaest dana zatvora, Josip Tomašić dva dana zatvora i Josip Kirac pet dana zatvora. Ostali su pritvorenici pušteni bez optužbe.^[31] Dan nakon sukoba, 26. srpnja, u Medulin je u pratnji dvojice žandara stigao carski i kraljevski kotarski liječnik Bernardo Schiavuzzi koji je obećao Medulincima kako izvor Munida neće biti trajno zatvoren, već će se provoditi sustavne inspekcije dok se ne utvrdi da je voda opet pitka i zdrava. Do tada će mještani koristiti izvor Mukalba.

Istarske općinske uprave su zbog neefikasnosti i korupcije preustrojene tzv. «Stadionovim zakonom» od 17. ožujka 1849. godine. Reformom koju je inicirao c. i kr. namjesnik u Trstu, grof Stadion, od prijašnjih 357, ostalo je samo 130 općina unutar kojih su bile manje jedinice «porezne» općine. Pula je kao kotarsko i općinsko središte zadržala Pomer, Premanturu i Štinjan. Nastale su nove općine: Galižana s Lobarikom i Muntićem, Valtura s Kavranom i Medulin s poreznim općinama Ližnjanom i Šišanom. Osim poljoprivrede, sredinom 19. stoljeća značajna gospodarska grana u Medulinu je i ribarstvo. Posredno nam o intenzitetu ribarstva i važnoj trgovačkoj djelatnosti, tj. soljene ribe, govore podaci o količinama morske soli koju je državna vlast odobravalala pojedinim općinama za soljenje ribe. U pregledu raspodjele soli iz 1853. godine naveden je i broj ribara u zainteresiranim općinama. Prema tim podacima, glavna su središta ribarske djelatnosti bile općine: Milje s 400, Rovinj s 350 i Medulin s 300 ribara (slika 19.). Glavni dio gospodarskog izvoza odvijao se preko plovne i sidrene luke «Porto Castello» u kojoj je sredinom 19. stoljeća izgrađen mol. Izvozilo se vino, rakija, maslinovo ulje, svježe i suho voće, gorivo i brodograđevno drvo, svježa i soljena riba, domaća perad, stoka i građevni kamen.

30] Il Giornaletto di Pola, 27.7.1904., br. 1478.

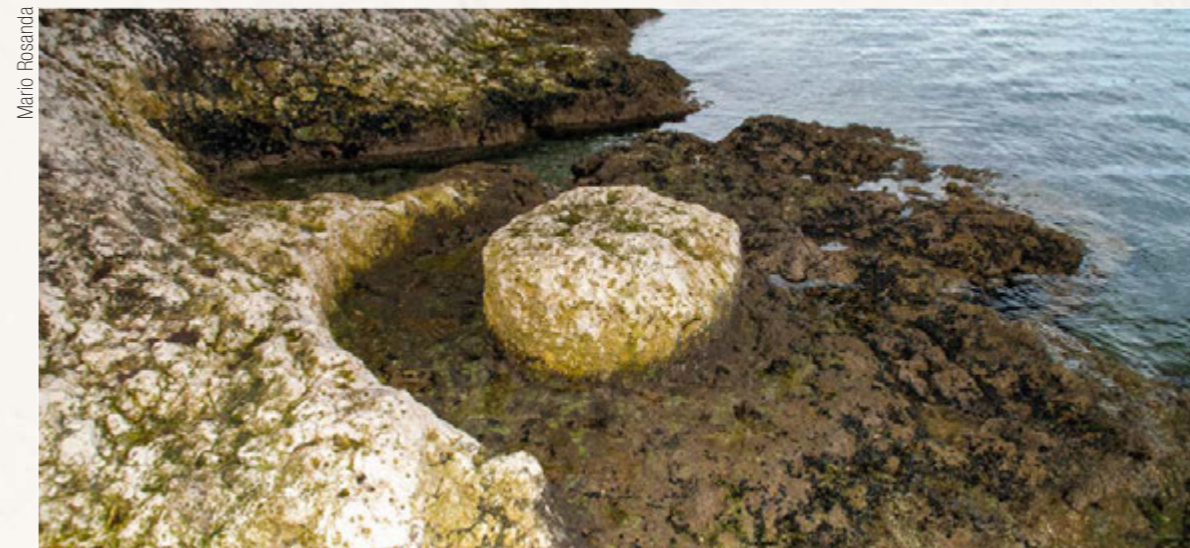
31] Il Giornaletto di Pola, Il processo contro i rivoltosi di Medolino, 31.10.1904., br. 1574.

Andrej Bader

Slika 19. – O važnosti ribarstva u Medulinu govori nedavno otkriveni grb na obiteljskoj kući Bertagno iz 1536. na kojem je uklesana igla za krpanje ribarskih mreža

Uvozilo se žitarice, tkanine i platno, kolonijalnu robu i željezo. Medulinska luka je 1858. godine zabilježila ulazak 272 broda, što znači pet dana u tjednu, tijekom čitave godine (slika 20.). Odlukom austrijskih vlasti da Pulu proglašavaju glavnom ratnom lukom te početkom izgradnje Arsenala, uz nazočnost cara Franje Josipa I., 9. prosinca 1856. godine pokrenut je proces modernizacije južne Istre.^[32] Medulin gubi status općine novim pokrajinskim

Mario Rosanda

Slika 20. - Kamena bitva za privezivanje brodova pored Finance

32] Bader, n.dj., str. 47.

zakonom o općinama od 25. listopada 1868. godine. Mještani ovog najvećeg sela u pulskom kotaru zatražili su 1887. godine od pulske općine da im prizna pravo na upravni odbor koji bi upravljao imetkom njihove podopćine. Molba im je bila uvažena.^[33]

Izgradnja Pule kao glavne ratne luke Habsburške Monarhije snažno je utjecala na daljnji gospodarski i demografski razvitak Medulina. Sredinom 19 st. javljaju se parni mlinovi (prvi je pokrenut u tvornici tjestenine u Rijeci 1845.) i svi ovi ekonomski i tehnološki preduvjeti daju novi zamah medulinskom župniku Legoviću koji otkupljuje zemlju na Mandraču i gradi mlinove na paru (slika 16.). Samo nekoliko godina nakon Rijeke, Andrija Legović gradi prvi, a 14. lipnja 1872. godine počinje graditi drugi parni mlin. Mlinove su gradili:

Giuseppe Gregorini

Giadresco Rudan

Luigi Bafi

Petar Lorencin (rod. 26.9.1841.)

Tomaso Demarin (rod. 29.12.1848.)

Mate Demarin (rod. 15.3.1850.)

Stjepan Demarin (rod. 26.12.1837.)

Simeon Radošević (rod. 25.10.1830.).

Parni mlinovi bili su građeni od kamena s krovom od keramičkih crjepova (tegula). U unutrašnjosti svakoga bila je kotlovnica s dva para kamenih žrvnjeva. U starijem, većem mlinu radio je kao *capo mulinajo* Ferdinando Artelli, sa suprugom Emom i mlađim župnikovim bratom Antoniom Legovićem, dok je u drugom radio kao *capo mulinajo* Giovanni Fanano iz Ravene, sa suprugom Marijom (slika 21).

Slika 21. - Na fotografiji krajnje lijevo ruševine mlinova na paru koji su pripadali velečasnom Legoviću – Iz zbirke Duške Radumilo (rod. Žmak)

33] Isto, str. 48.

Malini na vitar

Devetnaesto stoljeće prvo pomnije bilježi postojanje vjetrenjača na istočnojadranskoj obali. Vjetrenjače su najčešće bile građene uz morsk obalu na istaknutim vjetrovitim točkama, često i u samome mjestu, ili na brežuljcima iznad naselja.^[34] Riječ je o karakterističnim kamenim kulama, sa strmim čunjastim krovovima koji se okreću prema vjetru i velikim pokretnim jedrima.^[35]

Na otoku Silbi je 1818. godine Mihovil Supičić na obiteljskom posjedu izgradio vjetrenjaču, jednokatnu građevinu kružnog tlocrta zidanu rustičnim kamenom. Godine 1820./21. na brežuljku u neposrednoj blizini Malog Lošinja mlinar Rassol podigao je vjetrenjaču. To je dvokatna kružna građevina s dva veća prozora u osi ulaznih vrata.^[36] Kao i medulinske vjetrenjače i lošinjska je imala glatko ožbukano pročelje, što ih je činilo jedinstvenima, za razliku od ostalih koje su bile neožbukane. Godine 1887. u austrijskim turističkim novinama objavljen je prikaz vjetrenjače što znači da je još bila u pogonu. Brežuljak na kojem je izgrađen mlin nosi sjećanje na njega u svom toponimu – «Brdo Malin».

Na otoku Krku u 15. stoljeću, izgradnjom vodenice (melin, malin) započinje povijest Malinske koja je po mlinu i dobila ime, a u 19. stoljeću u južnom dijelu naselja na području današnjeg hotela «Malin» izgrađena je vjetrenjača.^[37] I u mjestu Punat postojala je vjetrenjača, vlasništvo braće Antona i Ivana Žica Klačića. Imala je platnena jedra na vezivanje koja su se otvarala za jačega vjetra. Bila je izgrađena u 19. stoljeću, a prestala je raditi 1908. godine.^[38] Postojala je po jedna vjetrenjača u Kastvu, na otoku Olibu i Cresu i svi su navedeni mlinovi mogli potaknuti braću Pošić da i u Medulinu izgrade mlinske uređaje.

No utjecaj je mogao biti i znatno širi. Godine 1874. u Dalmaciji je evidentirano petnaest vjetrenjača. Po jedna se nalazila u Rabu i Trogiru, po dva mlina u Hvaru i Dubrovniku i devet mlinova na otoku Braču.^[39]

34] Karač, Žunić. n.dj.

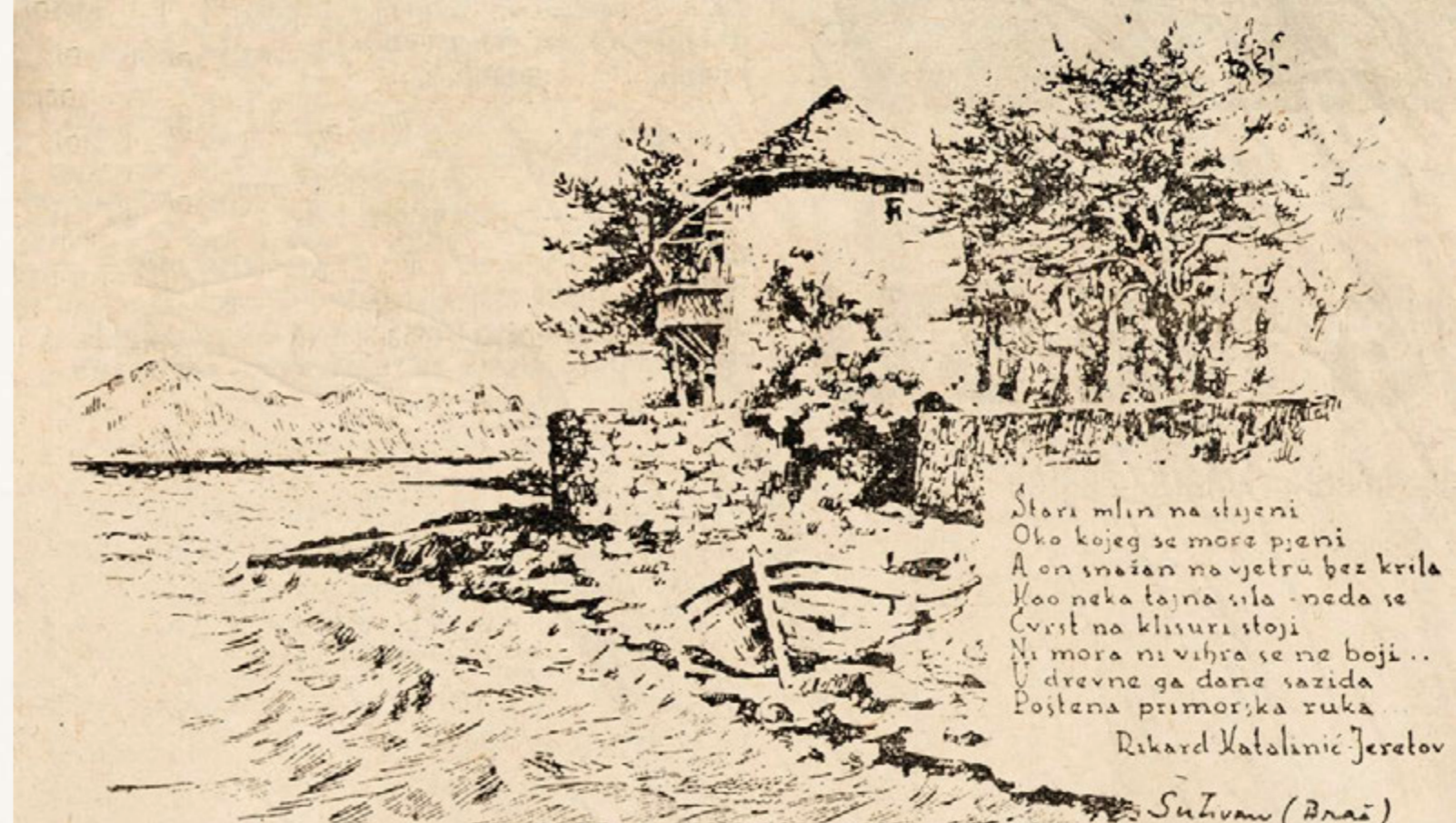
35] Freudreich, Aleksandar. *Kako narod gradi*, Republički Zavod za zaštitu spomenika kulture Zareb, Zagreb 1972., str. 232.

36] Karač, Žunić. n.dj.

37] Cerović, Zdenko. «Nastanak i nestanak posljednjeg krčkog mlina», Krčki kalendar, Krk 2000., str. 121.

38] Karač, Žunić. n.dj.

39] Jurić, n.dj., str. 226.

Malin na Kaštelu

Homo u Medulin
homo u Medulin
malin na Kaštelu
melje muku
muku za palentu
za palentu
za palentu
za palentu
rit kuntentu

Pjesma koju je pjevala baba Ivica Grakalića, Fuma Grakalić (djevojačko Radošević-Došova, rođena 1866. godine)

Postojale su još vjetrenjače na otocima Ošljaku, Lastovu, Korčuli i Babcu. Dokumentirane su i na obali u Norinskoj kuli na Neretvi, Rogoznici i Radošiću.

Intenzivni privredni zahvati tijekom čitave druge polovine 19. stoljeća, te izgradnja željezničke pruge Divača – Pula, pospješuju nezadrživi gospodarski rast Medulina. U takvoj atmosferi posvemašnjeg ekonomskog uzleta braća Pošić, pomorski trgovci usoljenom ribom iz Rovinja, odlučuju da je ovo malo primorsko mjesto najpogodnije za njihov privredni iskorak-izgradnju mlinova-vjetrenjača.^[40]

Početak sedamdesetih godina braća su sa svojim obiteljima stigla u Medulin.

Ivan Pošić (od oca Mate) rođen u Rovinju 20.10.1841.

supruga Katarina Pošić rođena u Rovinju 15.5.1844.

sin Mate rođen u Rovinju 7.7.1864.

U Medulinu su rođeni sin Anđelo 1.5.1875.

kćer Marija 10.5.1878.

kćer Elizabeta 15.7.1883.

sin Andrea-Antonio 14.2.1886.

Drugi brat Andrea Pošić (od oca Mate) rođen je u Rovinju 9.7.1837. godine, stigao je u Medulin kao udovac sa kćerkom Eufemijom rođenom 11.1.1869. u Rovinju.

Slika 22. - Grb na vjetrenjači Ivana Pošića

Stečenim novcem od pomorske trgovine izgradili su u Medulinu dvije vjetrenjače, tj. mlinove na vjetar.^[41] Ivan je vjetrenjaču izgradio na samoj obali, dok je brat Andrea, po svemu sudeći, iskoristio postojeću drevnu kulu koja se nalazila jugoistočno od prve, oko 50-ak metara od obale i prenamijenio je u mlin-vjetrenjaču. Na temelju zaglavnog kamenog grba, kojeg su sačuvali potomci Ivana Pošića, može se točno utvrditi godina (1878.) početka rada vjetrenjače (slika 22.). U putopisu «Istrien. Ein Wegweiser längs der Küste, für Pola und das Innere des Landes» iz 1878. godine navodi se kako u Medulinu postoje dvije vjetrenjače,

40] Klarić, Mario. «Stare vjetrenjače», *Monografija općine Medulin*, Medulin 2013., str. 173.

41] Klarić, n.dj. str. 173.

jedine takve na istarskom poluotoku.^[42] Premda su na prvi pogled slični, mlinovi se uvelike razlikuju. Kula koju je prenamijenio Andrea šira je, viša, te ima dvojna vrata na prvom katu. U prizemlju oko perimetralnog zida izgrađen je vanjski prsten (slika 23.) i ulaz sa segmentnim lukom, što znači da to nije prostor samoga mlina, već da je proizvodnja bila velika pa je trebalo naći prostora za skladištenje robe. U periodu do Drugog svjetskog rata vanjski prizemni zidani prsten je uklonjen.

Slika 23. - Crtež napuštene vjetrenjače s vanjskim prstenom skiciran nakon Prvog svjetskog rata, krajnje desno nalazi se recentno obnovljena vjetrenjača- preuzeto iz knjige *Narod gradi na ogoljenom krasu*, A. Freudenreich

«Čim se počelo s radovima u mlinovima-vjetrenjačama, svi su mještani iz Medulina nosili žito na mljevenje. Ubrzo se za ove mlinove pročulo u drugim selima na Puljštini. Iz okolnih sela ljudi su dopremali žitarice raznim prometnim sredstvima. Premanturci bi dolazili malim čamcima (patanama), Banjolke, Pomerke i Šišanke magarcima (tovarima) s vrećama od 60-70 kg. Oni koji bi dolazili kolima, imali su veće vreće zvane malete koje su sadržavale 150 kg žita. Da bi se mogla raspoznati koja je vreća s pšenicom, stavljali su na nju marku od kože (korama). Izuzev nedjelje i blagdana, mlinovi su neprekidno radili, a ispred njih je uvijek bio red za mljevenje. Seljaci iz Valture i Jadreški došli bi s 'barilima' vina, te bi kupili i bakalara pa bi kuhali, jeli i pili vino, dok bi došao na njih red za mljevenje. Jedra na vjetrenjačama su se stalno vrtjela i bila su napravljena kao jedra na brodu. Svaka vjetrenjača je imala 8 jedara, a svako jedro je imalo površinu od 15 m². Jedra su se mogla smanjivati i povećavati i po dva, tri puta. Što je vjetar bio slabiji, jedra su se širila, a što je vjetar

42] Bader, Andrej. «Turanj», *Monografija općine Medulin*, Medulin 2013., str. 170.

bio jači, jedra bi se smanjivala 'ki put, kazivao je mlinar Stjepan Demarin-malo jedro kaj facolić. A mlilo se ko malo puše, 30-40 kg, a s puno vitra do 100 kg na uru'. Kako se u to vrijeme teško dolazilo do novca, seljaci su 'malinarove' usluge plaćali u naturi. Od samljevenog brašna pet dijelova bi išlo seljaku, a jedan dio 'malinaru'. Tko je imao novaca, plaćao je za 100 kg žita na vagi jedan fiorin (austrijski srebrni novac od dvije krune). Otočani iz Unija i Suska su mljeli za novac, jer kod njih nisu dobro uspijevale žitarice. Zato su oni i kupovali pšenicu od 'malinara' koji su od ubranog ušura imali velike zalihe. Pšenica bi otočanima trebala za kruh prigodom blagdana, jer je kod njih uspijevalo samo ječam (jačmik). Značajno je da su neki ljudi iz Mošćenica i Lovrana dolazili svojim brodovima (bracerama) mljeti u Medulin. Njih su zvali u Medulinu Lovranci. Dok bi ovi Lovranci, a zvali su ih i Gorinci, čekali da im samelju žitarice, obilazili bi Medulin i druga obližnja sela te mijenjali sa seljacima ono, što nije tu uspijevalo s onim što je kod njih raslo. Tako su npr. jedan 'starić' (stara mjera za žitarice) ljutike, a također i crvenog luka, mijenjali za 'starić' ječma, ili jedan 'starić' kestena ('kostanjih' – vele Medulinci) za starić pšenice ili kukuruza (slika 24. i 25.). Djeca naših ljudi su se tome

Slika 24. - Kukuruz

veselila jer će tako moći jesti kestene. Međutim, najviše su žitarica od gospodara vjetrenjača uzimali Rovinjci. Jedan od njih, koga su zvali Balbi, dolazio bi ovećim brodom (trabakulom) s Rovinjcima koji bi u mlinovima vjetrenjačama kupovali žito, pa bi ih Balbi opet vozio sa žitom u Rovinj. I pored toga su vlasnicima mlinova ostajale velike zalihe žitarica od ubranog ušura. Zato su oni nabavljali i 30-40 svinja, mnogo ovaca i po stotinu kokoši, te bi ih dobro hranili, a onda prodavali.»^[43]

Krajnje paradoksalno i neshvatljivo, početak rada vjetrenjača braće Pošić značio je brzi i sigurni kraj rada mlinova na paru velečasnog Legovića. Prvi parni mlin zatvoren je koncem sedamdesetih nakon pogibije župnikova brata Antonija Legovića, o drugom pak imamo indirektni podatak. Turistički vodič iz 1882. godine opisuje da se u Medulinu nalaze dvije vjetrenjače dok je parni mlin zatvoren zbog nerentabilnosti.^[44] Jedini prihvatljivi razlog zašto su ljudi iz Lovrana, Rovinja, s Unija i Suska dopremali žitarice u Medulin, a ne do njima sigurno bližih mlinova, pristupačna je cijena mljevenja žita. To je zasigurno bilo i razlogom zatvaranja mlinova župnika Legovića. Župno skladište koje se spominje još 1783. godine gubi svoju svrhu pa se 1885. godine

Slika 25. - Pšenično brašno

43] Klarić, n.dj., str. 174., 175, 176.

44] *Fuehrer für Pola und Umgebung*, Izdavač Wilhelm Schmidt, 1882., str. 57.

Slika 26. – Nekadašnje župno skladište koje je otkupila obitelj Stramignoni - iz zbirke Andreja Badera

iznajmljuje ribaru Cesareu Stramignoniju iz Ancone koji se tu naselio sa svojom obitelji. Godine 1898. obitelj Stramignoni otkupila je staro župno skladište, a predio u zaljevu još uvijek nosi ime po njima (slika 26.).

Jedan indikativni putopis opisuje kako se parobrod sa izletnicima usidrio u medulinskom zaljevu u proljeće 1885. godine i kako su gosti šećući golom, kamenom obalom došli do vjetrenjače «čije su duge nepomične ruke» dodirivale morskú površinu. U neposrednoj blizini bila je velebna, prastara murva i dvije mladice ledonje.^[45] I tu je opet taj nevidljivi element koji se više ne može rekonstruirati: zašto njemački putopisac ne spominje i drugu vjetrenjaču koja se nalazi u neposrednoj blizini? Jer se u njoj više ne melje, nije u funkciji.

45] Neue Freie Presse 5.5.1885.

Godine 1886. Andrea Pošić izgradio je parni mlin (slika 27.) u neposrednoj blizini bratove vjetrenjače, tako da je mlin «bio stalno u pogonu bez obzira je li bilo vjetra ili nije». Možda je to razlog njihovih budućih, stalnih međusobnih razmirica.^[46] «Da bi osigurao što bolji pristup mlinu s mora, Andrea je za pristajanje brodova dao izgraditi veliku rivu koja je bila izgrađena od hrastova drveta, a nazivali su je Rudaja, odnosno mulo Vagun. Danas je na tom mjestu izgrađena betonska riva, ali je desetak metara kraća od stare. Žitarice koje su bile dovezene brodovima do rive iskrcavali su na jednotonske vagonete koje je kolosijek vodio do mlinova. Na isti su se način mlinari opskrbljivali i ugljenom kad je mlin radio na paru».^[47]

Slika 27. – Vjetrenjača Ivana Pošića (lijevo) i parni mlin Andrea Pošića (desno) - iz zbirke Andreja Badera

46] Klarić, n.dj., str. 173.

47] Isto, str. 175.

Godine 1887. *Naša sloga* objavljuje mali, ali zanimljiv podatak: «Naše mjestance broji do 1000 dušah, a imade i nekoliko uredah, trgovinah sa živežom, mlin na paru i na vjetar, izvrstnu luku, u kojoj pristaju dnevimice domaći i inostrani brodovi»^[48].

Godine 1893. u istim novinama možemo pročitati: «Medulin je prijatno selo na isto imenom zaljevu nedaleko od Pule. Ima nešto preko 1000 duša, župni ured, pučku školu, občinsku delegaciju, upravni odbor, lučki i financijski ured, ima nešto dućana i jedan parni mlin, ako i ne velik. U Medulinski zaton utiču se brodovi i lađe kada prioti nezgoda na moru te zakuha bura u Kvarneru, pak ostaju i po više dana tamo. Pod Medulinom krca se gorivo drvo što se sieče na občini Ližnjanskoj i šišanskoj, ima i kamenike, te se narod mješa, tko dođe, tko odlazi»^[49] (slika 28.).

«Ivanu su u mlinu pomagali njegovi sinovi Mate i Anđelo, dok je Andrea uzimao u mlin i Medulince koji su u mlinu stjecali dobru zaradu, pa nije čudo što su neki od njih kao npr. Stjepan Demarin provodili na tom poslu kao mlinari i do 20 godina. Stjepan Demarin je bio najstariji mlinarski radnik. Kasnije su kod Andrea u mlinu-vjetrenjači počeli raditi kao mlinarski radnici Stjepanovi nevođi: braća Mikula, Stjepan i Anton Demarin (otac profesora Josipa i Mate Demarina). Prije njega, u Andreovom mlinu su radili stari Medulinac, barba Jure Mihaljević (Žurlo) i neki Plominjan koji se doselio u Medulin, zatim Paškval Višković koga su Medulinci zvali Šćos».^[50] «Vlasnici mlinova plaćali su svoje radnike prema njihovoj stručnosti i iskustvu. Tako je stari majstor s dužim stažom primao 25, a ostali mlinarski radnici po 20 fiorina mjesečno. Pored toga su u mlinu dobivali i ručak, a i večeru kad su radili i noću. Kako je Andreu bio potreban i ugljen za pogon u mlinu, on ga je dobavljao iz Šibenika, a dovozili su ga talijanski brodovi (trabakuli). Mlin je trošio 5-6 kolica (kariola) ugljena na sat. Kako je bio opterećen poslom, Andrea je za iskrcavanje ugljena s broda plaćao ljudima iz Medulina jedan fiorin na dan. Brod su iskrcavali 4-5 dana, pa su ljudi dobro zarađivali, i to 4-5 fiorina do kojih se inače u to doba teško dolazilo, a vrijednost novca bila je znatna, jer tada su najbolje cipele stajale dva fiorina, najbolje odijelo šest fiorina, dok je majstor u pomorskom arsenalu u Puli zaradio dnevno po dva fiorina».^[51]

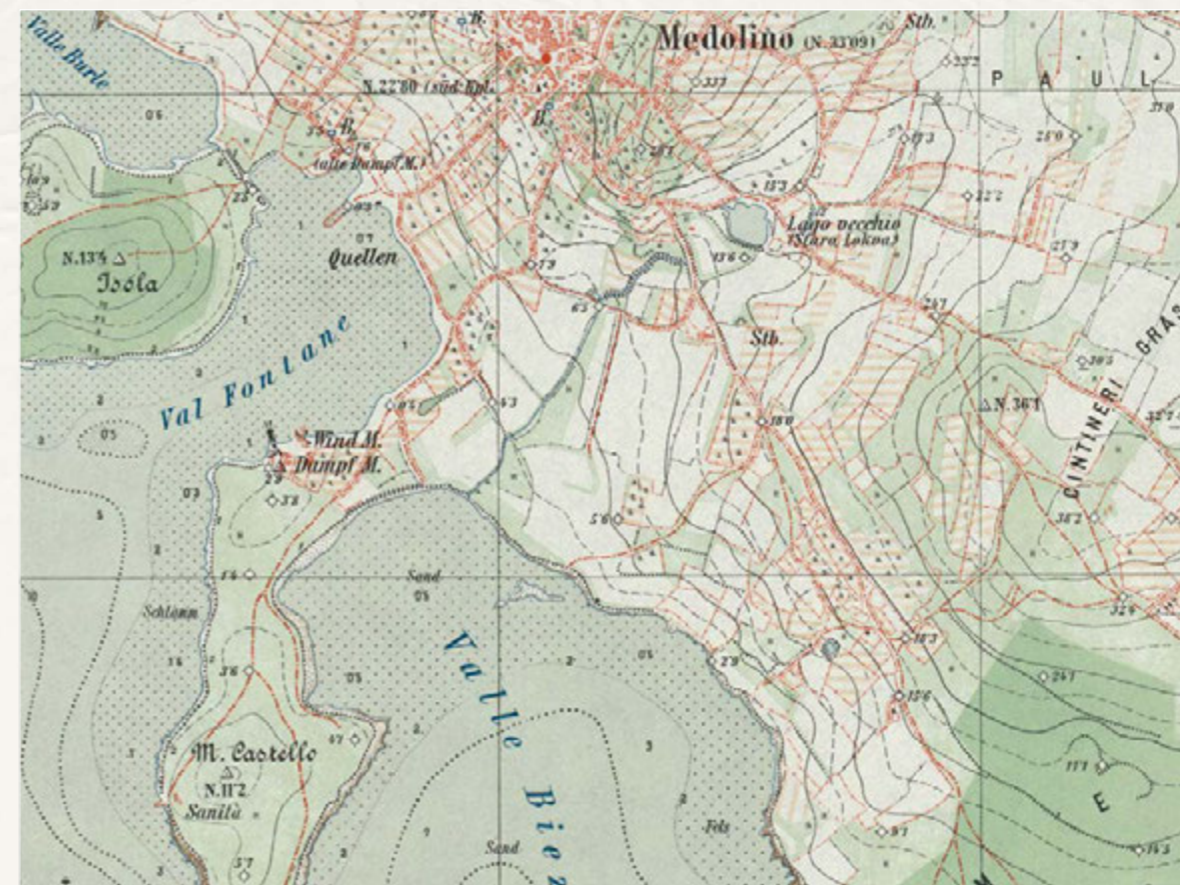
Godine 1894. Ivanov sin Mate Pošić napušta Medulin i vraća se u rodni Rovinj, 12. svibnja iste godine vjenčao se, a 28. siječnja 1895. preminuo u Rovinju.

48] *Naša sloga* 5.5.1887.

49] *Naša sloga* 28.12.1893.

50] Klarić, n.dj., str. 174.

51] Isto, str. 176.

Slika 28. - Na karti iz 1893. su označeni vjetrenjača i mlin na paru braće Pošić te napušteni mlinovi na Mandraču - iz zbirke Andreja Badera

Andrea, vlasnik parnog mlina, imao je samo jednu kćer, Eufemiju, koja se dva puta udavala. Prvi se put udala za Šimu Negovića s Čičarije, zvanog tada u Medulinu Ćiribirac,^[52] a nakon njegove smrti udala se 1902. godine u Trstu za Giovannija Braidottija, te se više nikada nije vratila u Medulin.

Dolaskom Paula Kupelwiesera u Medulin 1906. godine završilo se poglavlje o vjetrenjačama obitelji Pošić, ali to nije kraj priče o mlinovima.

52] Isto, str. 177.

Pokušaj izgradnje trgovačke luke u Medulinu

(Paul Kupelwieser između krupnog kapitala i politike)

«On sada snuje o medulinskoj luci. To je prostrana uvala na jugoistoku Istre, koju je kupio. I opet se govori: On je luda! On veli: Pula više ne može istodobno biti i ratna i trgovačka luka, obje hoće rasti, pa tako jedna guši drugu, dakle razdvojite ih, odmah za uglom imate drugu luku, upravo medulinsku, pretvorite je u trgovačku luku, ratnu luku ostavite Puli pa će obje moći rasti do neba! I veli još: Nama treba luka za dalmatinski promet. Trst je predaleko, sada najkraći put ide preko Rijeke, dakle kroz Ugarsku, ludo je da Austrija nema vlastitog puta u svoju pokrajinu Dalmaciju, zato uzmite Medulin!»^[53]

Hermann Bahr

Od 1905. godine u pulskoj ratnoj luci uvedene su rigorozne mjere. Za trgovačke i ribarske brodove ustanovljeni su posebni propisi, kojih su se morali strogo pridržavati. Svim «civilnim» brodovima i čamcima bilo je zabranjeno uplovljavanje u uvale rezervirane za promet ratnim brodovima.^[54] Znajući da to stvara velike probleme trgovcima i protoku robe, jedan je austrijski poduzetnik, oduvijek sklon «ludim» idejama, skovao plan. Bio je to Paul Kupelwieser, a ideja je bila da ostvari izgradnju trgovačke luke u Medulinskom zaljevu. Nije bilo prvi put da

53] Kupelwieser, Paul. *Brioni, Iz sjećanja starog Austrijanca*, Amforapress, 2005., str 7, 8.

54] Perović, Branko. «Luka Pula u austrougarsko doba (odsaj grada u zaljevu 1850.-1918.)», Zbornik radova Iz povijesti Pulske luke, Pula 2006., str. 147.

je sposobni i pronicljivi Kupelwieser vidio budućnost dalje od svojih suvremenika i uočio poslovnu priliku kakva se ne pruža tako često u životu. Kako su ga inovacije i ulaganja u brijunsko otočje financijski iscrpljivala, a na značajnije prihode od izgrađenih hotela nije mogao računati sve dok broj soba u njima ne premaši brojku od tri stotine, njegov nemirni duh okrenuo se novom projektu koji će ga zaokupljati nekoliko sljedećih godina.

Sa sinom Karlom kao vozačem i pratioцем, krenuo je u potragu za zemljištem po istarskoj obali da bi vrlo brzo jugoistočno od Pule pronašao zaljev oko šest kilometara usječen u kopno, s kvalitetama koje su do tada promakle ne samo njemu nego i austrougarskoj ratnoj mornarici. «Bijaše to luka u Medulinu. Njezine prirodne prednosti mogle su se s relativno malo sredstava iskoristiti za austrijske javne interese, a u jugoistočnoj Istri potaknuti i započeti razvoj koji bi ovo plodno područje mogao probuditi iz tisućljetnog sna u novi, napredni i aktivni život.»^[55]

U jesen 1906. godine Kupelwieser je od medulinske župe kupio ugasle mlinove na paru te zemljište na području Mandrača (slika 29.).

Slika 29. - Pogled s Mandrača - iz zbirke Andreja Badera

55] Kupelwieser, n.dj., str. 135.

Do prodaje u jednom od mlinova živio je slovenac Valentin Scheronig koji je u Medulinu bio poznati ličilac, mehaničar i veterinar.^[56] Kupelwieser jeftino kupuje i poluotok Vižulu, koja je pripadala Porečko-pulskoj biskupiji.^[57] Do travnja 1907. kupuje čitav poluotok Kašteju «i mnoga privatna zemljišta u blizini».^[58] Parni mlin prodala je Eufemija Braidotti (rođena Pošić), dok je Anđelo Pošić prodao mlin-vjetrenjaču (slika 30.). Trgovačka luka trebala se protezati «duž Kaštela od Klementovice do Mrkvićevog brista ili čak do Punte».^[59] Za potrebe izgradnje pristaništa pobrinuo se za jeftiniju dopremu kamena, te vodu iz slatkovodnih izvora uz rub područja koje je kupio.^[60]

Slika 30. - U pozadini vjetrenjače i parni mlin braće Pošić - iz zbirke Andreja Badera

56] Pisani zapis Pere Cukona-Blažičeva.

57] Kupelwieser, n.dj., str. 139.

58] Naša sloga 19.4.1907.

59] Isto.

60] Kupelwieser, n.dj., str. 139.

Svi ovi pothvati austrijskog poduzetnika prouzročili su različite reakcije, a jednu navodi i tadašnji urednik lista *Naša sloga*, prenoseći kako bečke novine govore o dolasku predsjednika pomorske oblasti Ebnera u Pulu radi utvrđivanja osnova prema kojima bi se gradila trgovačka luka u Medulinu^[61]. Urednik izražava stajalište o nepodobnosti lokacije i predlaže verudski zaljev za taj pothvat, navodeći tome u prilog blizinu Pule, bolju zaštitu za brodove i ekonomsku računicu koja je bila povoljnija od one medulinske. Članak time otvara nekoliko pitanja: je li to samo viđenje jednog svjedoka vremena, odraz mišljenja puka ili pak dokaz o lobiranju u samim vrhovima austrijskih ekonomskih centara moći koji su Kupelwieseru htjeli stati na kraj? Možda mu i pokazati da su njegove veze presahnule? Kupelwieserov odgovor stigao je u vrlo kratkom roku, s preporukom ministra željeznica o trasiranju priključka koji bi povezivao medulinsku luku s ostatkom istarskih željeznica – sve o njegovom (Kupelwieserovom) trošku. Nabavlja i prilaže sve potrebne planove i koncesije, kontaktira iskusne inženjere za trasiranje, pokušava svojim poznanstvima privući u Medulin, a samim time i u Istru, austrijski krupni kapital, sve od rafinerije nafte do industrije vapna, drobljenog šljunka i pijeska. Nada se kako će tim potezom ne samo pomoći siromašnom kraju koji ima potencijala već i svom posjedu – koji bi se tako našao u samom industrijskom epicentru – znatno dići cijenu i ostvariti dobit. Odmah nakon toga reakcija *Naše sloge* je u sasvim drugom tonu i ona ga sada navodi kao «poduzetnog gospodara brionskih otoka» kojem razna ministarstva i komisije otežavaju nakanu da pomogne kraju koji polako, ali sigurno tone u neimaštinu i bijedu. Njegovu ideju urednik smatra «ženijalnom», a njeno ostvarenje «ogromnim korakom na putu napredka i boljitka za cielu južnu Istru, naročito Puljščinu».^[62]

Posjet ministra trgovine dr. Frosha koji je razgledao cijeli kraj i pokazao zanimanje za njega, Kupelwieseru potvrđuje značaj Medulina. Od vrhovnog mornaričkog zapovjednika dobio je potvrdu da od strane c. i k. mornarice i utvrde Pula nema zapreka za korištenje luke u Medulinu, ali polako osjeća da ne uživa simpatije vojnih krugova koji nisu pripadali c. i k. mornarici. Uvidio je da austrijska birokracija unaprijed stvara poteškoće i često smišlja izgovore kako bi sakrila vlastitu neaktivnost prikazujući je kao državnu skrb. Njegovi se dokumenti gube po stolovima i ladicama mornaričke uprave. Općinski odbor u Puli za 14.8.1908. godine najavljuje pregledavanje nacрта željezničke trase Divača – Pula – Medulin prema idejnom planu Paula Kupelwiesera uz koga se još spominje i gosp. Hickel.^[63] Međutim, tada se javlja novi problem: vojska traži da se trasa postavi tako da istovremeno služi i kao lokalna zaobilaznica koja bi povezivala veći broj pulskih utvrda. Time se troškovi

61] Naša sloga, 12.4.1907.

62] Isto

63] Omnibus, 10.8.1908.

izgradnje više nego udvostručuju, a sva nastojanja Kupelwiesera da odgovori zapovjednika Generalštaba od tog zahtjeva nisu urodila plodom. Štoviše, svi njegovi protuprijedlozi nikada nisu razmatrani. Ne nailazi niti na razumijevanje niti na simpatije, već naprotiv, biva sve češće ignoriran i ostavljen da satima čeka na prijem u Generalštab. Kupelwieser polako uviđa da se njegov plan urušava pa pokreće neke od zapostavljenih ideja, poput one o podizanju rafinerije nafte u medulinskoj luci koja bi svojim zalihama u ratnim vremenima koristila (samo) vojnim interesima, napominjući povoljniji položaj u odnosu na Pulu, izgradnju podmornica i suhih dokova. Vrlo brzo na sebi svojstven način zaključuje: «Po svemu sudeći, u Austro-Ugarskoj se sklonost općekorisnom radu još dugo neće cijeliti - a to je uzrok posvuda vidljive zaostalosti. A osobe koje su u biti krive za tu zaostalost, još uvijek žive u kratkovidnoj zabludi da se osobito patriotski zalažu za interese svoje domovine».^[64] Polako na svjetlo dana izlaze pravi kočničari projekta – Mađari (zbog Rijeke), parobrodsko društva na čelu s kompanijom Lloyd i tršćanski industrijalci kojima bi promet znatno opao. Novine izvješćuju da «je ta osnova napuštena u korist Trsta i Rieke kao velikih središta austro-ugarske trgovine. U Medulinu kani vlasnik brionskih otoka g. Kupelwieser urediti morsko kupalište».^[65] To je istodobno kraj borbe austrijskog poduzetnika koji se, svjestan političke nadmoći i konačne pobjede mađarskog i talijanskog lobija, okreće turizmu na svom posjedu u Medulinu (slika 31.).

Slika 31. - Obitelj Kupelwieser na kupanju u Medulinu 1907. - iz zbirke Andreja Badera

64] Kupelwieser, *Brioni*, str 151

65] Naša sloga, 24.6.1909.

Za mjesto koje ima nešto posebno/autentično što opisuje bit i duh sredine, Francuzi upotrebljavaju izraz *génie du lieu*. Pa ipak, «malini na vitar» polako postaju simbol svega što je u Medulinu tijekom vremena izgubljeno. Bilo da je riječ o željeznici ili turizmu Kupelwiesera medulinski mlinovi ne zanimaju i samim time započinje njihovo nezaustavljivo propadanje (slika 32.).

Slika 32. - Pogled na vjetrenjaču Ivana Pošića 1911. godine - iz zbirke Andreja Badera

Motorni mlinovi

Početak 20. stoljeća u Medulinu se i u okolnim mjestima počinju pojavljivati motorni mlinovi. Blaž Demarin, sin prvog mlinarskog radnika Stjepana, zadržao se u mlinu Andrea Pošića oko osam godina, a dobio je i nadimak «Malinar» (mlinar). Nakon toga je Blaž i sam izgradio u selu svoj mlin na naftu, a kasnije je naftu zamijenio električnom strujom. Taj mlin je i danas sačuvan u uspomeni na Malinarov mlin, a Blažove nasljednike – Jukopile koje i danas nazivaju Malinarovi.^[66] Pored župne crkve svete Agneze postojao je mlin sugestivnog naziva – «Mlin na benzin Josip Lazarić Medulin».^[67]

66] Klarić, n.dj., str. 174.

67] Usmeni iskaz Srećka Cukona - Nebeskova

Vrijedno je spomenuti i Martina Rosandu, vlasnika mlina na Kamiku. Koliko simbolike u njegovom radu! Tijekom svog dugogodišnjeg poslovanja ostao je svjedokom propadanja i nastanka državnih uređenja, a njegovi mlinski žrvnjevi i dalje su se neumorno okretali. Martin Rosanda rođen je u Vinkuraru 1871. godine i trideset godina kasnije otkupio je kamenu kuću od jednog mještana Premanture i prenamijenio je u mlin na benzin (slika 33.). U jednoj prostoriji bila su tri žrvnja, sita i vaga. Mlinarski kruh dijelio je sa suprugom Katarinom (rođenom Mezulić, iz Štinjana).

Slika 33. - Mlin na benzin Martina Rosande na Kamiku prije Prvog svjetskog rata - autor slike Zvonimir Iskra

Vrlo brzo mlin postaje sinonimom za kvalitetu pa su iz svih obližnjih sela dolazili ljudi «mliti šenicu». Godine 1913. u mlinu osim vlasnika radi petero djelatnika: Petar Premate, Spaso Popović, Ribarić, Elvira Dellafilipina, Ivan Smoković i Anton Mokorić.

Otvaranjem «Fabrike», tvornice srdela u Banjolama, 1927. godine mlin prelazi na električnu struju. Tijekom ratnih godina mjesečno se mljelo 1650 kg žitarica (slika 34.).

Slika 34. - Tri sita u mlinu Martina Rosande - autor slike Zvonimir Iskra

Znakovit je dokument iz srpnja 1950. godine u kojem «Kotarski savez poljoprivrednih zadruga» sa sjedištem u Puli oduzima «Poljoprivrednoj zadruzi Banjole» mogućnost da dalje koristi mlin, već se on vraća vlasniku Martinu Rosandi «koji je dužan po zakonu da melje i dalje jer u koliko mlin neće i dalje raditi snašati će ličnu odgovornost vlasnik mlina». Iz navedenog dopisa može se izvesti niz zaključaka, no najvažnije je da je Martin nastavio raditi u svom mlinu do 1959. godine kada je sklopio svoje umorne oči. Mlin tada preuzima zakupac Ante Tomljenović koji s proizvodnjom nastavlja do 1969. godine.^[68]

[68] Usmeni iskazi Vlade Bertetića

Zavjet svetoj Nježi

Slika 35. - Stipan Demarin - Piće - iz zbirke Nježe Lorencin

Svaka pojedinačna sudbina, svaki na prvi pogled «mali» život utkan je u nevidljivu dušu Medulina. Na samom kraju ove priče vratimo se na početak i upoznajmo mlinara Stipana Demarina (slika 35.) koji je profesoru Mariju Klariću ispričao priču kojom su njih obojica zauvijek zadužili Medulin. Stipan je došao na svijet 22. prosinca 1877. godine. Do odlaska u mornaricu 1899. godine radio je u parnom mlinu čiji je vlasnik bio Andrea Pošić.

S dvadeset i dvije godine našao se na regrutaciji, (interesantno je kako mladićima koji su bili izabrani za mornaricu nije smio nedostajati niti jedan zub, inače bi bili poslani u pješadiju). Vojni rok je tada trajao 4 godine. Malo je poznat podatak kako su postojali i profesionalni mornari koji su sklapali ugovor na jednu godinu («Mornari po zanatu, koji žele stupiti u vojno pomorstvo sa pogodnošću dobrovoljne jednoljetne službe, treba svoje prošnje da podnesu lučkome Admiraljatu u Puli»). Godinu je 1899. Stipan (kojeg su prijatelji zvali Piće) proveo na obuci, a onda je 24. srpnja 1900. godine «Kaiserin Elisabeth» isplovila iz Pule na daleki put za Kinu. Bio je četvrtak. Kada su prošli Suez oprostili su se od jednog mornara iz Škatari ili Jadreški. Umro je uslijed nepodnošljive vrućine. Mornari su imali «izuzetan» meni: biži-riži, pašta i fažol i krumpir u kapotu. Stipanu je bilo bolje jer je bio konobar na brodu. Vajk je spominjao kako su u mrižama spali, imao je na lijevoj podlaktici istetoviranu gejšu u plavom, i uvijek se ljutio kada bi netko spomenuo: «a mom sinu je završio vojni rok, sutra će doći doma». Stipan bi odgovorio: Sutra?! Ja kad san finija svojih četiri lit, finija san ih u Kini i još san pet misecih bija na brodu! Pomorski časnici s broda pokupovali su u Kini bale i bale svile (te se kasnije u Puli bavili preprodajom). Stipan je imao drugu želju. Dugogodišnje izbivanje iz rodnog kraja budilo je sumnju hoće li se pomorac ikada vratiti svome domu, zato se zavjetovao svetoj Nježi da ako se ikad vrati donijet će u medulinsku crkvu dvije prekrasne kineske vaze. Jedna se razbila već odavno, a druga se još dan danas nalazi u crkvi (slika 36.).^{69]} Tako je to. Ponekad čistoća života ne dopušta zaborav i čak naizgled najprolaznijem daruje osobinu nezaboravnog.

^{69]} Prema uspomnama Nježe Lorencin (rođ. Demarin Pićinove)

Andrej Bader

Slika 36. - Zavjetni dar Stipana Demarina koji se danas nalazi u župnoj crkvi svete Agneze u Medulinu

Vjetrenjača bez krova 1916. godine - SKPU 221/56

Ivica Grakalić ispred malina 1954. godine - iz zbirke Ivica Grakalića

Pogled na dvije vjetrenjače s Vižule - iz zbirke Andreja Badera

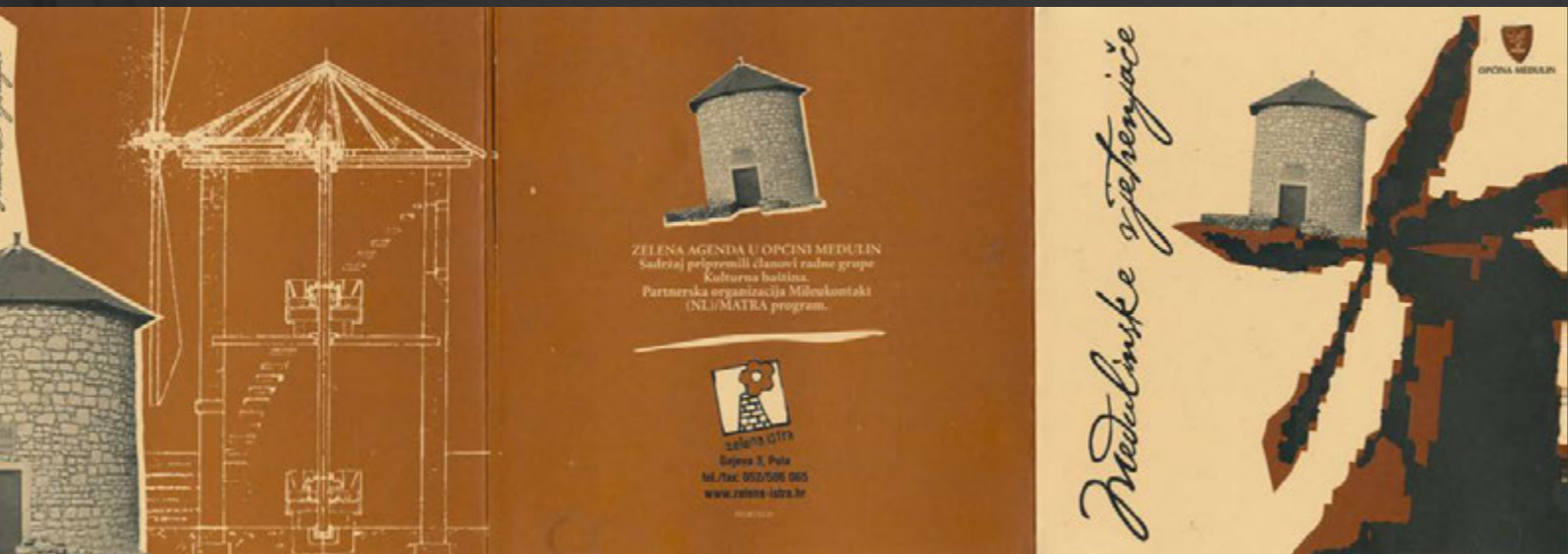

POZDRAV IZ MEDULINA

Na inicijativu Turističkog društva Medulin postavljeni su krovovi na oba razrušena mlina te je spriječeno daljnje propadanje. Tijekom godina malin/vjetrenjaču čuvali su i koristili članovi ronilačko sportskog kluba Mladost-Medulin.

Inicijativa revitalizacije vjetrenjače Općine Medulin i Zelene Istre 2003. godine

Fešta općinskog poduzeća Buža 30.8.2014.

Voditeljica projekta Manuela Hrvatin i načelnik Općine Medulin Goran Buić tijekom manifestacije "Dan brašna" 2015. godine najavili su početak revitalizacije starog mlina koju je iniciralo i poticalo Društvo kulturno umjetničkog stvaralaštva Mendula

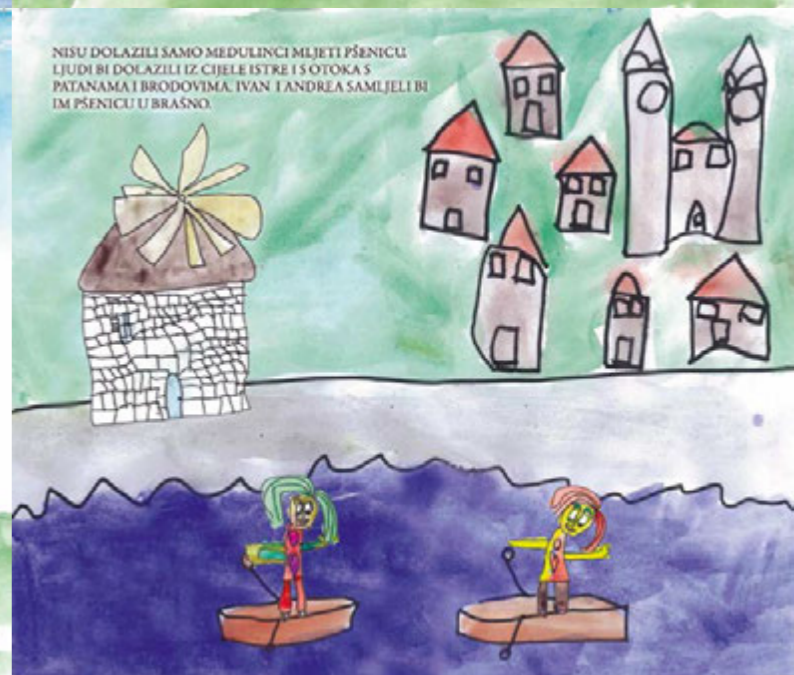
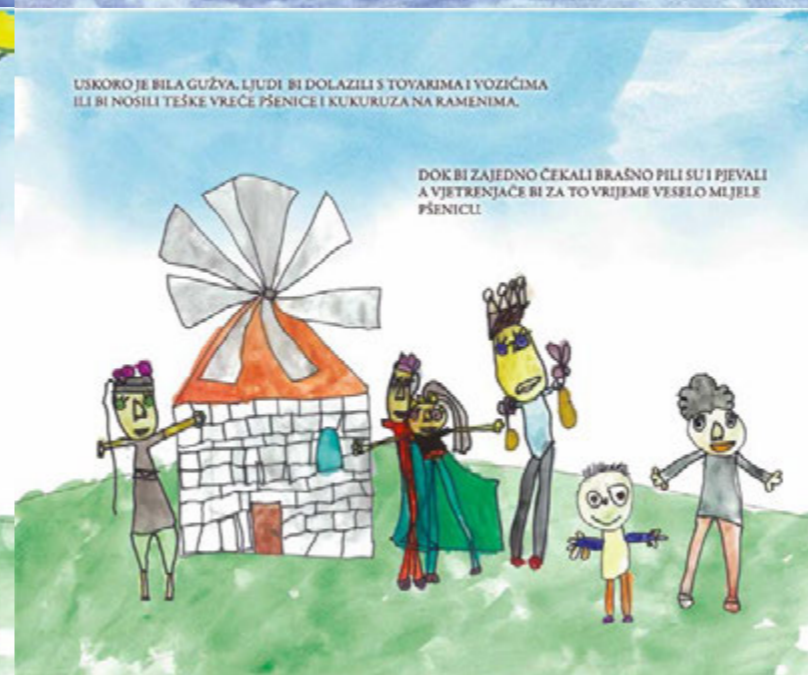
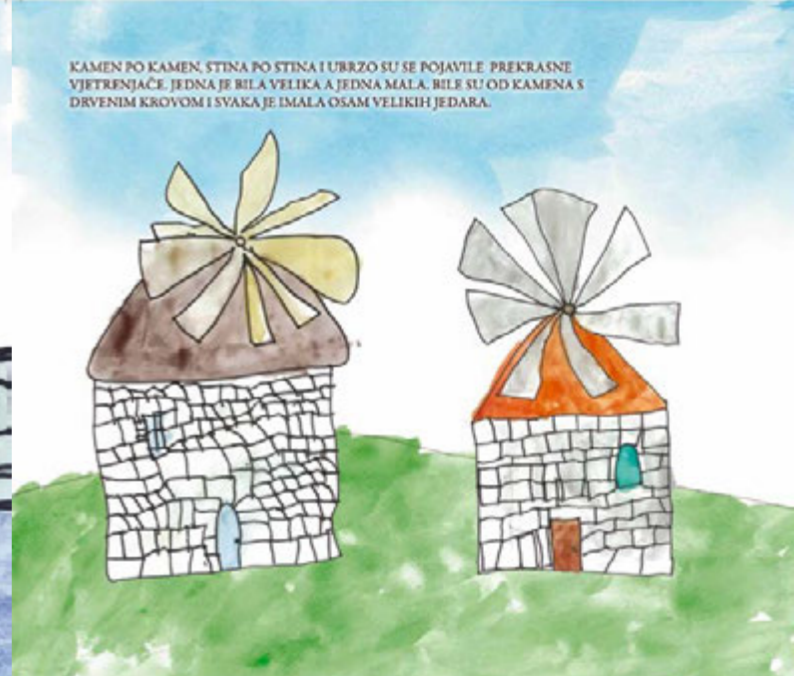
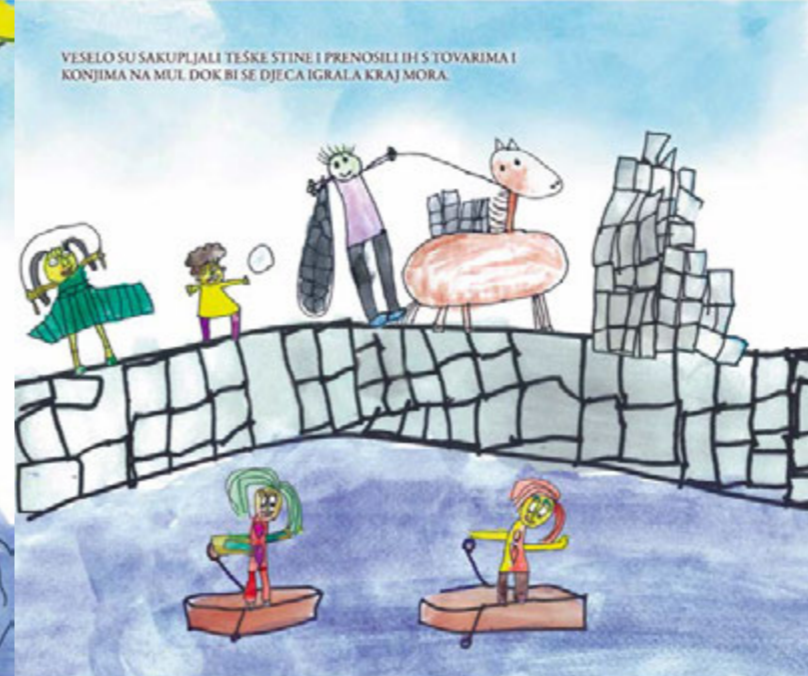
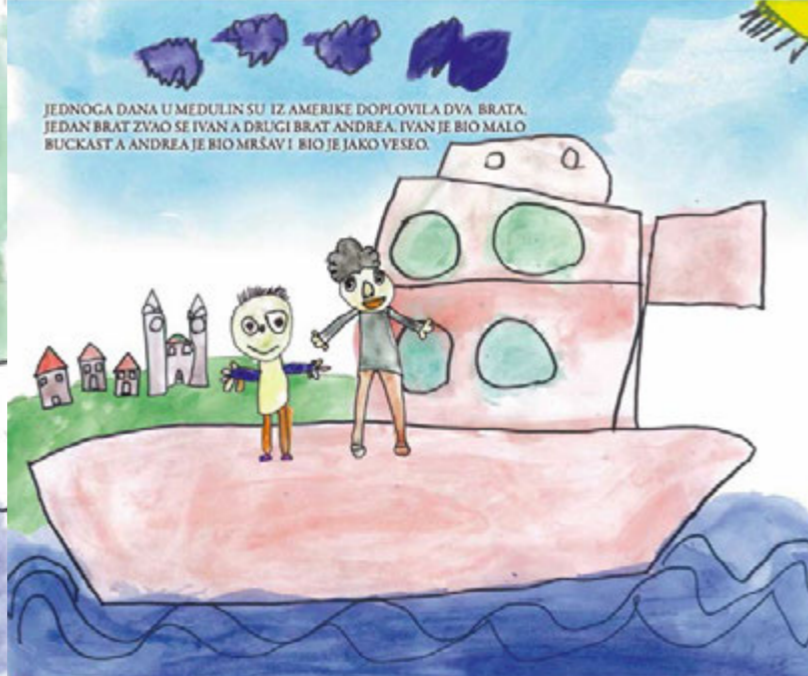
U obilježavanju Dana Općine Medulin 11. lipnja 2015. godine sudjelovali su DV Medulin i Ciciban, učenici OŠ dr. Mate Demarin Medulin, KUD Rakalj, DKUS Mendula, udruga Istra Inspirit, zbor ZARO te grupa Sakramenski. Uz pjesmu i glazbu tom se prigodom mogla razgledati izložba radova učenika OŠ dr. Mate Demarin Medulin, prezentacija brašna, te zanimljivi suveniri u malinu / vjetrenjači.

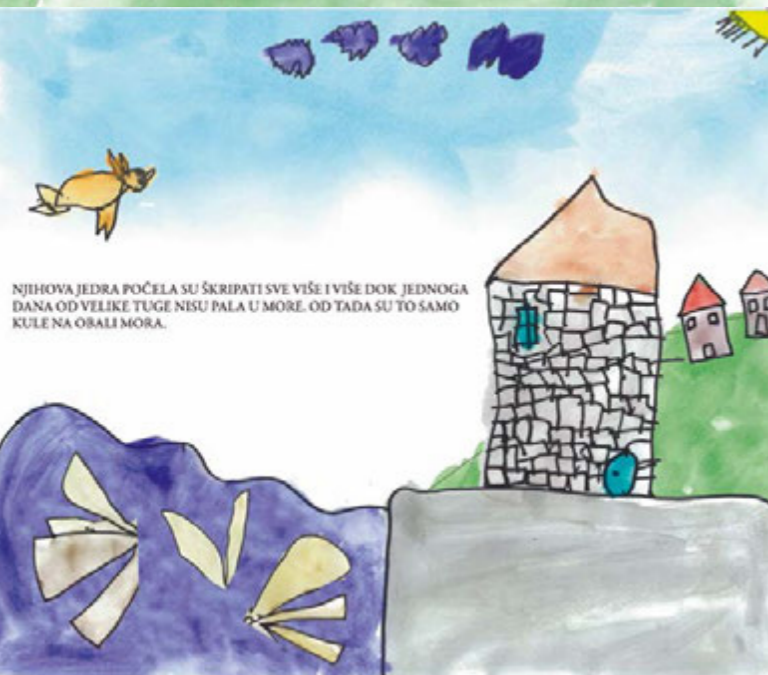
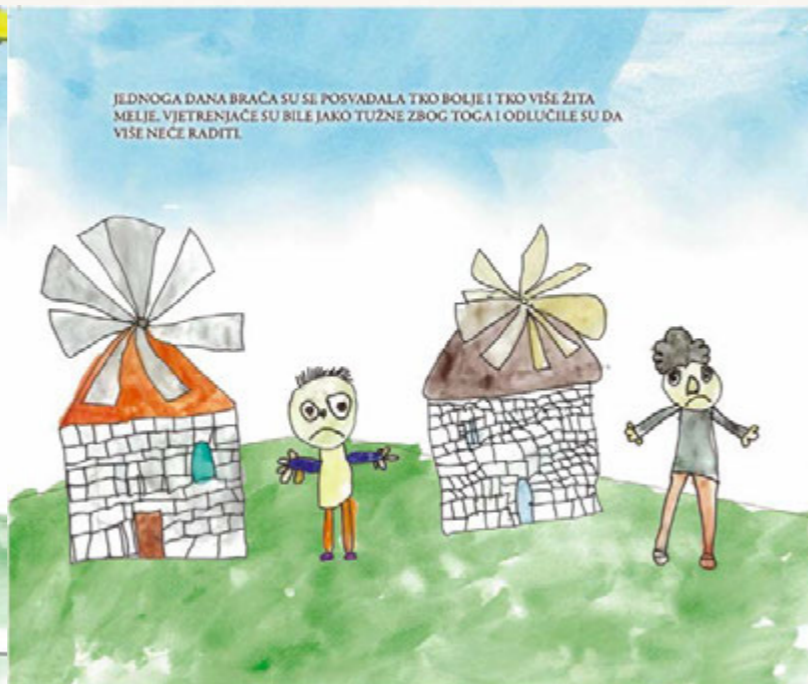

Pašara na jadra Simeona Ukotića, potomka mlinara Ivana Pošića, privezana kao nekada na mulo od malina

ODGOJNA SKUPINA „LEPTIRIĆI“

BEREŠ FRAN (6,4)
BOGOJEVIĆ TIMON (4,2)
BOŠNJAKOVIĆ MANUEL (5,6)
GAWLIK LEO ADRIAN (4,6)
HAJRULA EDISA (6,3)
KOMATINA MIHAEL (4,6)
MARKOVIĆ LUCIJA (5,8)
MATIĆ ZUBIN MATEA (4,6)
MEDIĆ LUKA (3,9)
PERKOVIĆ NINA (4,8)
PERUŠKO ROKO (4,8)

RELJANOVIĆ DAVID (3,3)
RELJANOVIĆ KARLO (5,11)
ŠKORIĆ MARE MARY (4,11)
VALKOVIĆ SARA (4,11)
VARELIJA LOVRO (5,3)
VASIĆ CHIARA (3,9)
ZIDARIĆ EMA (3,10)

ODGOJITELJICE:
LENA BELETIĆ
ALENKA HRVATIN

PEDAGOŠKA GODINA 2014./2015.

 Medulin
DJEČJI VRTIĆ

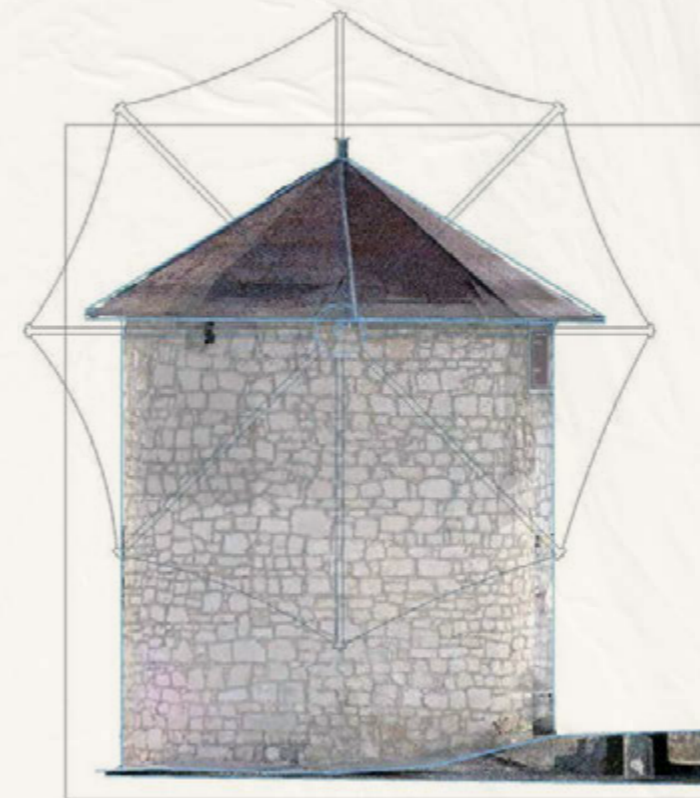
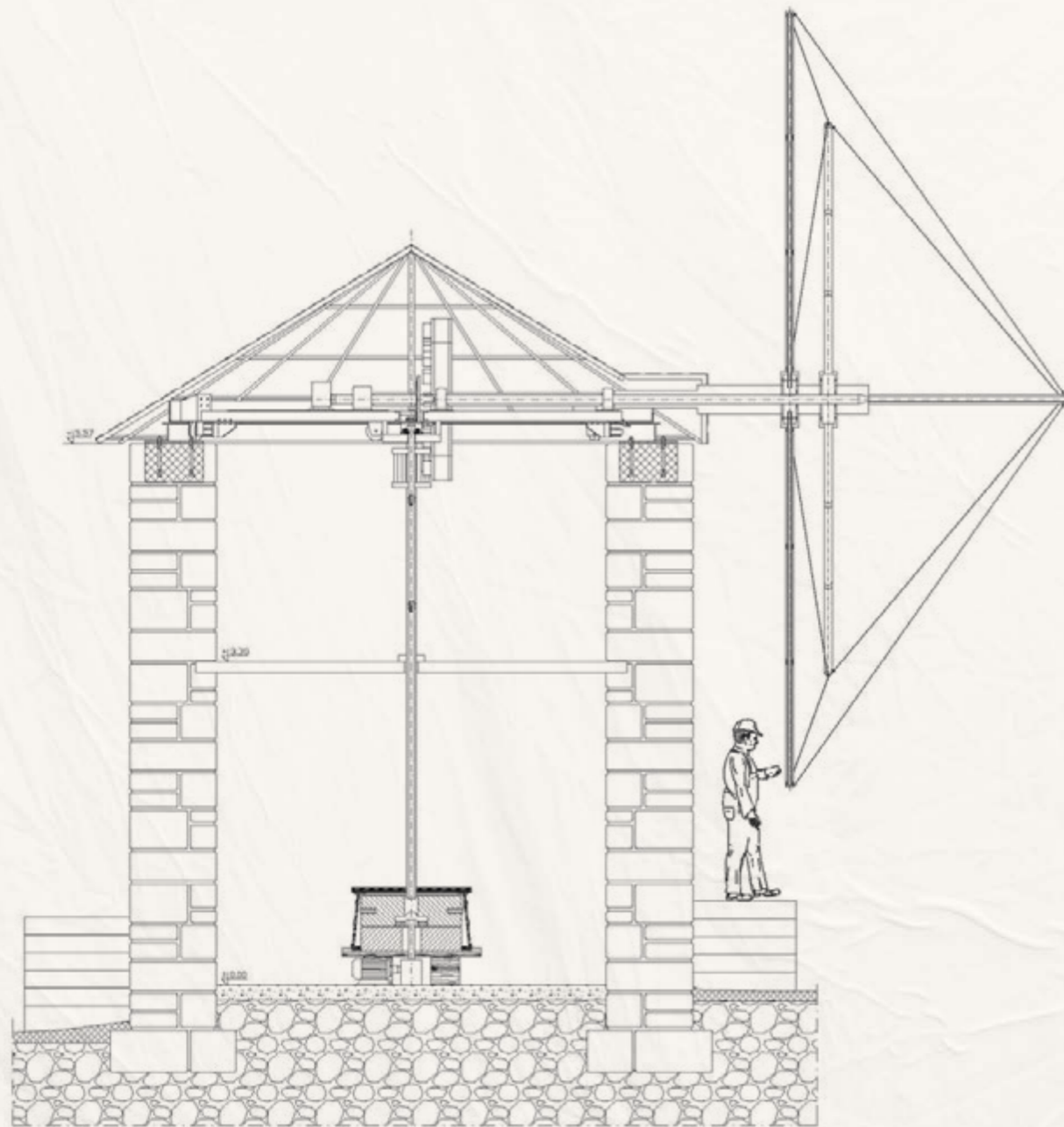
OPĆINA MEDULIN

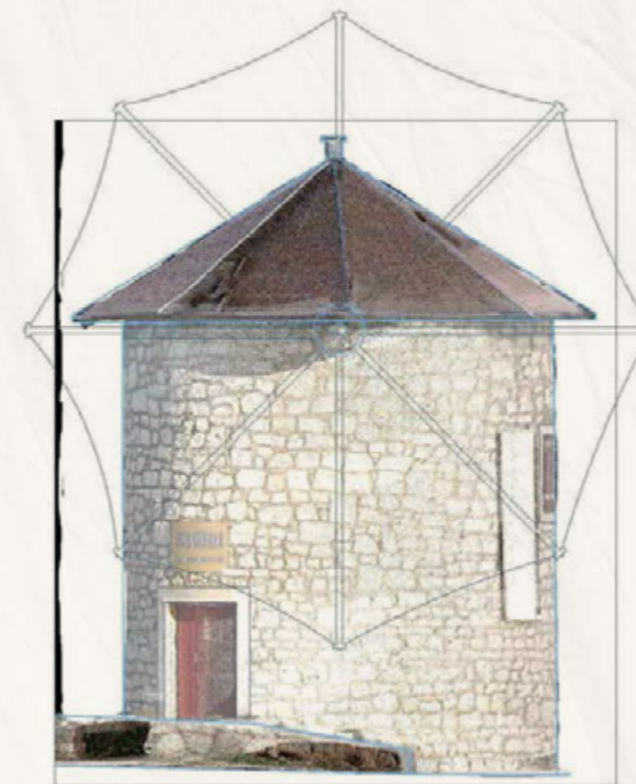
Danijel Radolović iz «Mendule» svira mih prigodom proslave rođendana Ivana Pošića, prvog vlasnika medulinskog malina

Ministar turizma Darko Lorencin i načelnik Općine Medulin Goran Buić, 4. studenog 2015. godine

SJEVERNO PROČELJE

JUŽNO PROČELJE

Da vjetrenjača radi kao što je radila i prije 150 godina, zaslužni su arhitekt i glavni projektant Milorad Njavro, te Emil Špelić, projektant strojarskog dijela, dok je realizaciju strojarskog mehanizma (mlina i jedara) preuzeo SPB inženjering iz Rijeke.

Vjetar, mlinar i Medulin

Evero kako su se u našoj ne tako davnoj povijesti koristili alternativni izvori energije. Usklađeni su potreba, mogućnost i znanje.

Nastala je *vjetrenjača*.

Na rtu medulinske obale znalo se da puše. Svi vjetrovi tim rtom putuju, i zimi i ljeti. Ljudi su pokušali i dijelom uspjeli zauzeti vjetar jedrima vjetrenjače, zbog čega vjerujemo da je pao neki podsmjeh ili poruga. No, međutim, poduhvat se pokazao uspješnim. Po cijeloj se Istri pročulo za medulinske vjetrenjače.

Zanimalo nas je kako se vjetrenjaču izgradilo. Tijekom radova na obnovi pokušalo se dočarati vrijeme, tehnike i materijale koji su korišteni za njezinu izgradnju.

Sam rt obale nanos je materijala s morskog dna na stijeni koja se proteže u vodu. Tlo je stabilno, ali kroz njega prodire morska voda, namače temelje, a ponekad, kada se voda dignu, popliva prizemlje i okoliš vjetrenjače.

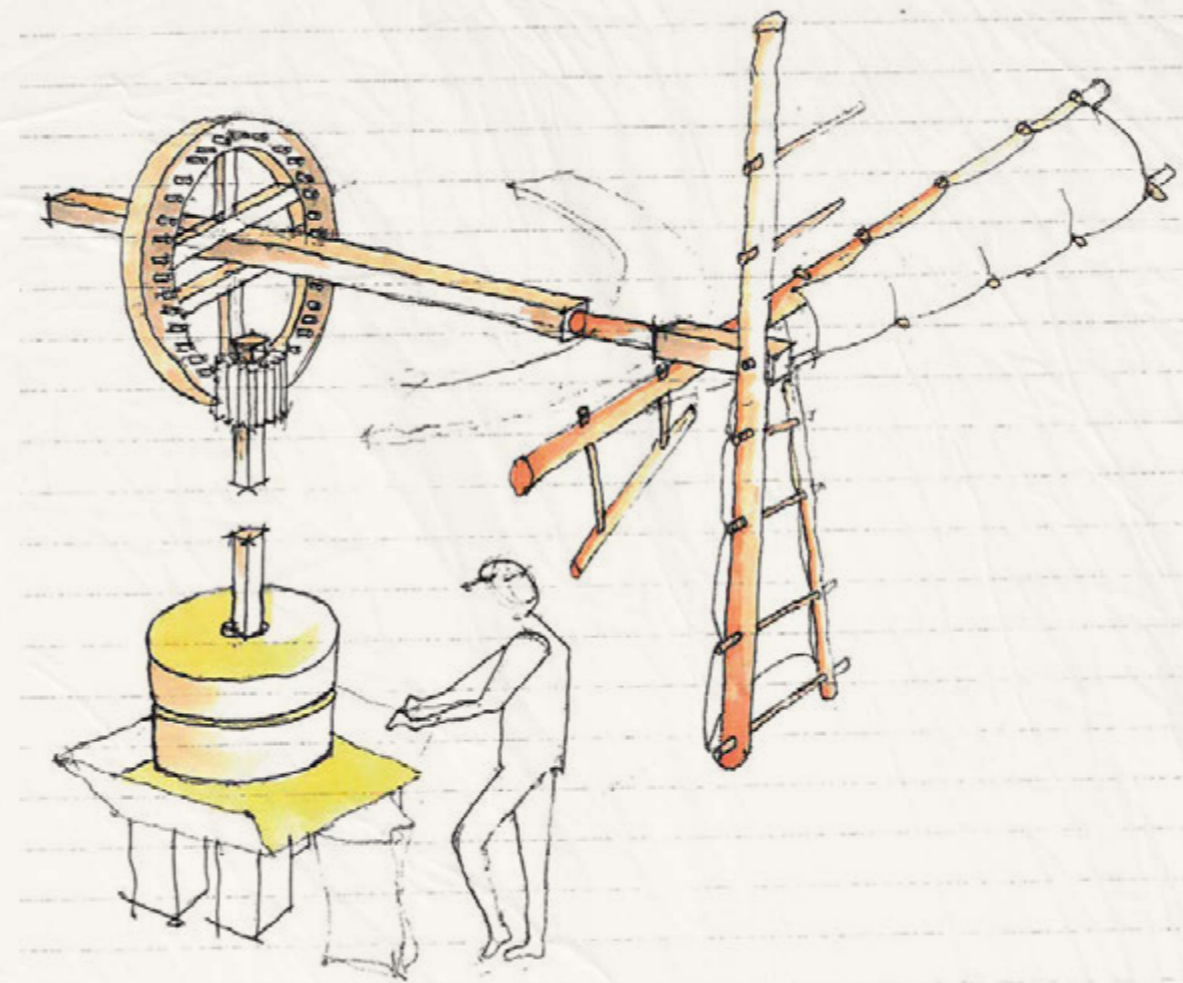
Zidalo se lomljenim kamenom i vapnenim mortom, tradicionalno i jednostavno. Zidove se ožbukalo da ih se zaštiti i da im se produži životni vijek. Na prstenastom zidu visine oko šest metara napravljena je skromna drvena konstrukcija (jer je deblje hrastovine na jugu Istre nemoguće nabaviti), a pokrov je izveden tegolom.

Sama srž vjetrenjače svakako je bila drvena mehanička konstrukcija koja je vrtnju horizontalne osovine pretvarala u vrtnju vertikalne osovine. Horizontalnu osovinu vrtilo je vratilo s elisom, a ona je prenosila rotacijsko gibanje preko okomito postavljenih zupčanika na vertikalnu osovinu. Na vertikalnoj osovini se nalazio pričvršćen mlinski kamen, koji je rotacijom sitnio zrnje.

Postupak, naizgled jednostavan, ali je cijeli proces rada vjetrenjače zahtijevao trezvenog i pažljivog mlinara.

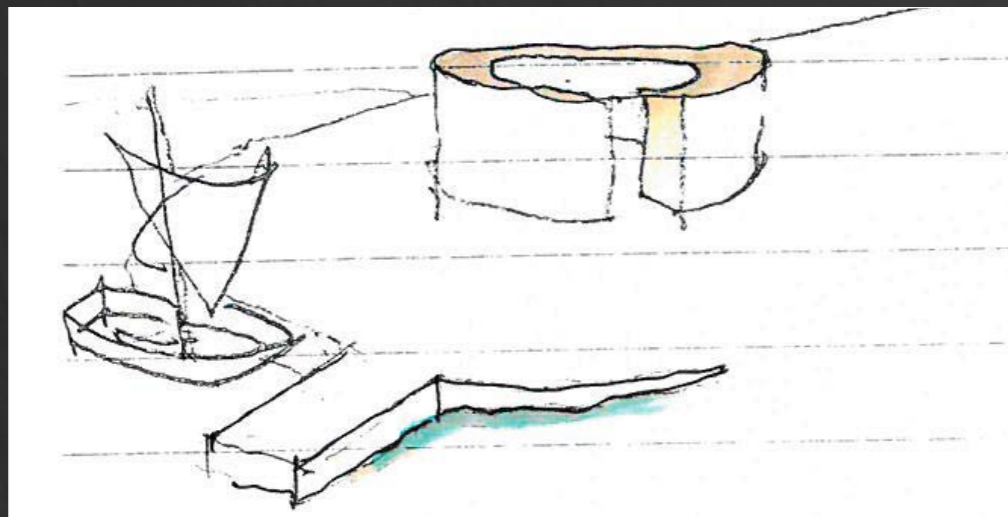
Vjetrenjača ima svoje unutarnje stubište koje služi isključivo za održavanje i pokretanje mlina.

Oko vjetrenjače se nalazi izgrađena rampa koja služi za istovar i utovar robe, a pogotovo za rad na razapinjanju i spuštanju jedara na elisi.

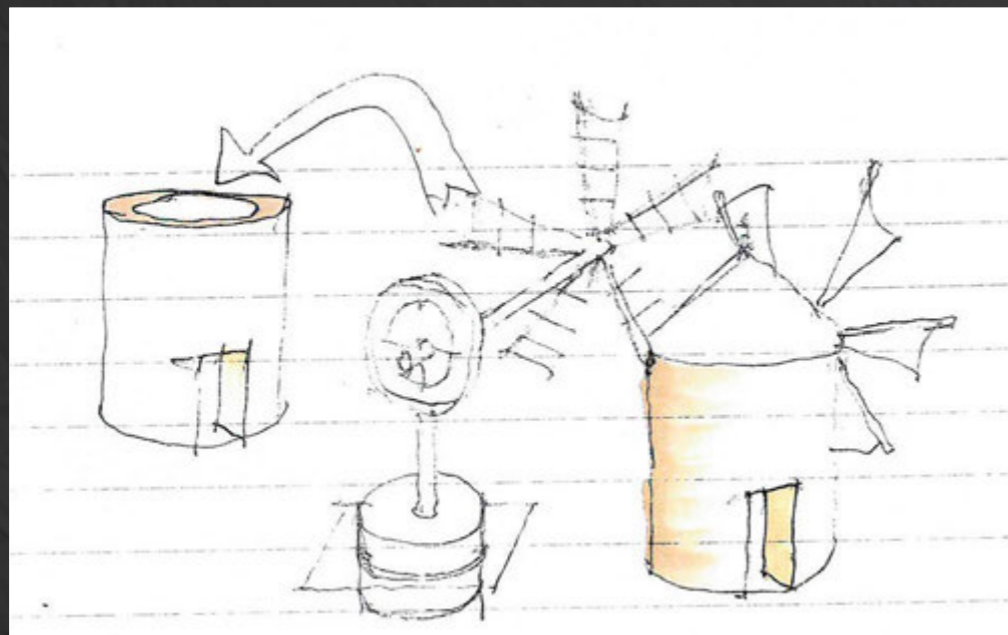

Nacrt obnove drvene mehaničke konstrukcije i žrvnja iz 2016. godine - autor Branko Orbančić

Današnje generacije još nemaju predodžbu kako je rad s vjetrenjačom bio opasan, zahtjevan i odgovoran. Uglavnom se mlinar cijenio po kvaliteti brašna, a njegov odnos s vjetrenjačom ostala je mnogima tajna priča. Često je u duge zimske večeri lojanica, voštanica ili uljarica lagano žutila kroz jedini prozor vjetrenjače prema pučini.

Nacrt zamjene krovne konstrukcije iz 2016. godine - autor Branko Orbanić

Obično je mlinar radio samo kada je bilo dovoljno vjetra. Tada je iskoristio svaku uru i samlio desetke vreća koje su stajale nagomilane oko njega. Posebni bi događaj bio kada bi barku za mul privezali Lovranci, vozeći marune. Mijenjali su ih za brašno.

Život s vjetrenjačom i snježno zaprašenim mlinarom na medulinskoj obali bio je nadaleko poznat. Listajući knjigu povijesti otkrili smo da je sagrađeno još nekoliko vjetrenjača te da je mještanima iz krušnih peći počeo sukljati dim sve češće i sve mirisnije.

Svakako, brašno je bila sirovina za kruh, koji je s puno simbolike bio najčvršća veza između neba i zemlje, zrna i brašna, vjetra i vjetrenjače, mlinara i snova.

Čutimo da još postoji škripa kamena i sjena mlinara na rtu medulinske obale.

Obnova davno napuštene vjetrenjače bio je izazov današnjim internet-generacijama. Sanacijom zidova, unutrašnjeg stubišta i rekonstrukcijom krovništva samo je vraćen nekadašnji izgled mrtve vjetrenjače. Zidovi su dobili davno izgubljenu vapnenu žbuku, krov nove grede, a tegule na krovu zamijenio je otmjeni olovni lim.

Projektanti i bravari su poput kardiokirurga ušli u prsni koš vjetrenjače, izradili i spojili drvene i metalne dijelove kao neki mehanizam velikog sata, te mu u žile pustili krv električnim kablovima.

Vjerujemo da će povratak mrtve vjetrenjače svaki vjetar pozdravljati njegovanjem razapete elise, a svaki prolaznik odnijeti sa sobom nezaboravnu sliku kako medulinska vjetrenjača pozdravlja mašući, dok automobil ne zamakne u drugom smjeru na kružnom otoku.

A o kruhu da ne govorimo. Ti, koji još nisi okusio topli pečeni kruh od brašna ispod medulinske vjetrenjače, ne gubi ni jedan vikend, nego odmah odluči i odaberi Medulin na svojoj navigaciji.

Kava na terasi kafića s pogledom na oživjelu vjetrenjaču i mravinjak ljudi koji u redu čekaju da uđu i kupe brašna, možda i nije samo san. To je tvoj izbor, prepusti se.

Napisao Branko Orbanić gledajući oči mlinara medulinske vjetrenjače.

Pred nama je bila daleka 2016. godina.

Malin na jadra

Dragi moji, ja sam ran stari medulinski malin na jadra.
Ko vas interesa, čujte rada istoriju mogega života.
Načinija me je Ivan Porić prije više od sto let, tu, na
ramen mora. Tu je bilo vojka čuda sveta iz Pomera
Premanture, Banjola, Šisana, ma anke od malo dalje,
Unija, Suska i Lorrana. Tu bi došli, ki s vozom, ki
s tovarom, ki s brodom, mliti nisicu da bi doliki muku
iza miriti kruh. Mlija sam i riito i prmentum, ki je ča ima.
Dela sam ranom bada je puha vitar. Kada je bilo malo
vitra, moga sam mliti 30-40 kilih na uru, a kada je
vitar jače puha i do 100 kilih na uru. Mlija sam po
cile dane i nis bija ituf. Počinuja bi u medilje i ra velike
feste, ma to više da bi počinuli paroni, a ne ja.
Dela sam i dela dok me jenega dana nisu razpoli.

Nisan nijn više rendija i nisu me bili potrebni.
1910. leta prodali su me njomu Paulu Kerpeloviereru
ki je čuda tega kupija u Medulinu. On je
partija, a ja sam osta, sam, rapot, ... Nijenen
više nis malija i nijedan me ni bada. I tako
ću ostati dok me me razpise ili dok ne me
zmisim sam. Sad, potle toliko lit, niito
sam čija da bi me jopet načinili i oprli, ma
ovi put me vero ra delati nego ra pokazivati
turistin kako sam nikada dela.
Jopet ću biti kaj mladić!

Sara Lorenčin, 3a

Izvori i literatura

Pere Cukon-Blažičev
Ivica Grakalić
Nježa Lorencin
Srećko Cukon-Nebeskov
Vlado Bertetić

Neue Freie Presse 1885.
Naša sloga 1887., 1893., 1907., 1909.
Il Giornaleto di Pola 1904.
Omnibus 1908.

Bader, Andrej. «Turanj», *Monografija općine Medulin*, Medulin 2013.

Bader, Andrej. «Medulinsko društvo za štednju i zajmove», Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa Istarsko gospodarstvo jučer i sutra, Državni arhiv u Pazinu, Pazin 2015.

Bassi, Domenico Giovanni. *Costiere Del Mare Adriatico, Ovvero Descrizione Di Tutti Li Porti, Rade, Baje, Isole, ec.*, 1821.

Bertoša, Miroslav. «Otok Veruda-hospicij i stražarnica koncem XVIII. stoljeća», Istarska danica 2009.

Bertoša, Miroslav. «Stoljeća Medulina», *Monografija općine Medulin*, Medulin 2013.

Bertoša, Slaven. «Novovjekovne migracije», *Monografija općine Medulin*, Medulin 2013.

Budicin, Marino. *Aspetti storico-urbani dell'Istria veneta. Dai disegni dell'Archivio di Stato di Venezia*, Centar za povijesna istraživanja u Rovinju, Rovinj 1998.

Benussi, Bernardo. *Povijest Pule u svjetlu municipalnih ustanova do 1918. godine*, Žakan Juri, Pula 2002.

Cerović, Zdenko. «Nastanak i nestanak posljednjeg krčkog mlina», Krčki kalendar, Krk 2000.

Corografia dell'Italia, Fontana, Milano 1834.

Fuehrer für Pola und Umgebung, Izdavač Wilhelm Schmidt, 1882.

Freudenreich, Aleksandar. *Narod gradi na ogoljenom krasu*, Savezni institut za zaštitu spomenika kulture Zagreb-Beograd, Zagreb 1962.

Freudenreich, Aleksandar. *Kako narod gradi*, Republički Zavod za zaštitu spomenika kulture Zareb, Zagreb 1972.

James Peter, Thorpe Nick. *Drevni izumi*, Mozaik knjiga, Zagreb 2007.

Jurić, Ivan. *Gospodarski razvoj luke i trgovišta Metković 1850.-1918.*, Matica Hrvatska Ploče, Metković 2000.

Jurišić, Mario. «Podmorska arheološka istraživanja na Vižulipokretni nalazi», *Histria Antiqua* 14, Pula 2006.

Karač, Zlatko; Žunić, Alen. «Arhitektura dalmatinskih i primorskih vjetrenjača: Memento nestaloj tradicijskoj baštini», *Međunarodni znanstveni interdisciplinarni simpozij: Hrvatska folklorna i etnografska baština u svjetlu dubrovačke, svjetske i turističke sadašnjosti*, Dubrovnik 2011.

Klarić, Mario. «Stare vjetrenjače», *Monografija općine Medulin*, Medulin 2013.

Koncani Uhač, Ida. *Uvala Bijeca kod Medulina. Izvještaj o podmorskom arheološkom istraživanju u 2015.*, Arheološki muzej Istre, Pula 2015.

Kupelwieser, Paul. *Brioni, Iz sjećanja starog Austrijanca*, Amforapress, 2005.

Marieni, Giacomo. *Portolano Del Mare Adriatico Compilato Sotto La Direzione Dell'Istituto Geografico Militare Dell'I. R. Stato Maggiore Generale*, Dall'Imperiale Regia Stamperia, Milano 1830.

Matijašić, Robert. *Gospodarstvo antičke Istre*, Žakan Juri, Pula 1998.

Perović, Branko. «Luka Pula u austrougarsko doba (odsaj grada u zaljevu 1850.-1918.)», Zbornik radova Iz povijesti Pulske luke, Pula 2006.

Rivanelli, Gabriel. *Incombenze del Capitano Gabriel Rivanelli Reggimento di Verona come direttore della linea di sanità nel Quarner in Istria, stesa nell'anno 1783 per ilo fatal morbo che affligeva la Dalmazia*, Treviso 1786.

Schematismo Dell'Imperiale Regio Litorale Austriaco-Ilirico, Eredi Coletti, Trst 1819.

Zakošek, Boris. «Analitički inventar arhivskog fonda Obitelji Scampicchio (Labin, Motovun, Svetvinčenat) 1447., 1878., 1882., 1903.», Pazin: Povijesni arhiv Pazin, 1994.

Izložba vjetrenjača na Svjetskom sajmu u Čikagu 1893. godine

Izdavač:

Općina Medulin

Za izdavača:

Goran Buić

Voditeljica projekta revitalizacije:

Manuela Hrvatinić

Autor i urednik publikacije:

Andrej Bader

Autori tekstova:

Andrej Bader, Mirjana Siladić, Branko Orbančić

Znanstveni suradnici:

Mirjana Siladić, Daniele Kumar, Mario Klarić

Fotografije:

**Biblioteca Comunale di Treviso, Sveučilišna knjižnica u Puli, Udruga FORMAT, Kapitel d.o.o.,
Đani Celija, Vlado Privrat, Vladimiro Gagliardi, Lucio Lorencin, Ivan Bogavčić, Ivica Grakalić,
Duška Radumilo, Andrej Bader, Mario Rosanda**

Lektura:

Nives Franić

Korektura:

Sonja-Barbara Bader

Suradnici:

**Vlado Bertetić, Marija Družeta, Ivica Grakalić, Srećko Cukon-Nebeskov, Sunčica Mustač,
Sara Lorencin, Lucio Lorencin, Nježa Lorencin**

Grafičko oblikovanje:

Mario Rosanda

Realizacija:

MED EKO SERVIS d.o.o. - POMER

Tisak:

MPS - PULA

Naklada:

500 kom.

CIP zapis dostupan u računalnome katalogu Sveučilišne knjižnice u Puli pod brojem 140625068

ISBN 978-953-56876-6-5

Sva prava pridržana. Ni jedan dio knjige ne smije se upotrebljavati ili reproducirati u bilo kojem obliku ili na bilo koji način, niti pohranjivati u bazu podataka bilo kojeg oblika ili namjene, bez prethodne pisane suglasnosti izdavača

